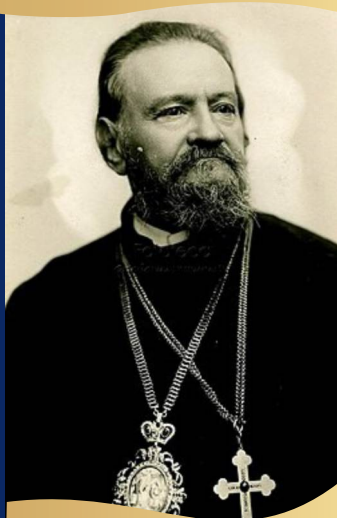

Arhivele Bistriței

Anul XI, Fascicula 2 (28)

**Episcopul Nicolae Ivan
și înființarea
Episcopiei Vadului,
Feleacului și Clujului**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

ARHIVELE BISTRITEI

ANUL XI, FASCICULA 2 (28)

**Episcopul Nicolae Ivan și înființarea
Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului**

***Uniunea Ziariștilor Profesioniști
din România***

Seria: Istorie – Societate – Cultură

**Tipărită cu sprijinul
Asociației Culturale Ortodoxe „Nicolae Ivan”**

Imaginea de pe copertă: Episcopul Nicolae Ivan

Episcopul Nicolae Ivan și înființarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului

**COORDONATOR:
MIRCEA GELU BUTA**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2026

Referenți științifici:

Adrian Onofreiu, doctor în Istorie;

Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale

Lucian Vaida, doctor în Istorie;

Muzeul Grăniceresc Năsăudean, Năsăud

ISBN: 978-606-37-3126-6

ISSN: 2558-8958

ISSN-L: 2558-8958

© 2026 Coordonatorul volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără
acordul coordonatorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. B.P. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel.: +40 744 687 884

E-mail: editura@ubbcluj.ro

www.editura.ubbcluj.ro | libraria.ubbcluj.ro

O Episcopie pentru inima Transilvaniei

*Mircea Gelu Buta**

Există în denumirea Vadului, Feleacului și Clujului ceva aproape literar. Ea nu respectă numai geografia, ci și cronologia. Vadul și Feleacul vin dintr-o lume veche, în care supraviețuirea credinței ortodoxe românești depindea de voievozi, mănăstiri, cărți de cult și fragile echilibre politice. Clujul aparține lumii moderne, oraș universitar, centru academic, spațiu al dezbaterii intelectuale și al instituțiilor. A le așeza împreună în numele unei Eparhii înseamnă a uni rădăcina cu ramura. De aceea, înființarea Episcopiei din 1921 nu poate fi redusă la o consecință administrativă a Marii Uniri, pentru că ea a reprezentat recuperarea unei continuități istorice întrerupte. Ce fusese cândva fragil, risipit și supus împrejurărilor politice a primit atunci stabilitatea unei instituții. Când Nicolae Ivan își începea păstoria la Cluj, probabil că nici cei mai optimiști dintre contemporanii săi nu puteau prevedea întreaga evoluție a Eparhiei. Episcopia avea să devină Arhiepiscopie, iar Clujul avea să devină Sediul mitropolitan. Totuși, sensul profund fusese stabilit încă din anul 1921. O comunitate care își recuperase unitatea politică își recupera totodată și geografia spirituală. După secole în care Vadul și Feleacul rămăseseră mai ales nume ale memoriei, vechile Scaune bisericești se întorceau simbolic la viață în unul dintre marile orașe ale Transilvaniei.

Anul 1921 trebuie citit însă împreună cu anul 1918. Fără Marea Unire, reînființarea Scaunului episcopal clujean ar fi fost greu de imaginat. Unirea Transilvaniei cu România a modificat nu numai frontierele politice, ci și raporturile culturale, confesionale și instituționale ale

* Mircea Gelu Buta, Prof. Univ. Dr. UBB Cluj-Napoca, e-mail: butamircea@yahoo.com

Provinciei. În acest context, constituirea unei Episcopii ortodoxe cu sediul la Cluj devenea o necesitate. Prin Decretul regal nr. 3235 din 18 iulie 1921, s-a hotărât reînființarea Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, iar, în septembrie același an, arhimandritul Nicolae Ivan a fost ales episcop¹.

Numele ales pentru noua Eparhie nu era întâmplător. Vadul și Feleacul aduceau în contemporaneitate memoria medievală a Ortodoxiei românești din Transilvania. Feleacul fusese, încă din secolul al XV-lea, un important Centru bisericesc ortodox. Tradiția sa este legată de Ștefan cel Mare și de raporturile dintre Moldova și românii transilvăneni. Biserica din Feleac, ridicată în jurul anului 1488, este considerată ctitorie ștefaniană, iar documentele îl pomenesc pe Arhiepiscopul Daniil. O Evanghelie ferecată în 1498 constituie pentru acesta una dintre mărturiile importante ale epocii. Vadul aparținea aceleiași geografii spirituale. Acolo a funcționat o veche Episcopie, legată, la rândul ei, de influența și ctitoriile moldovenești de peste Carpați. Vechile structuri ecleziastice de la Vad și Feleac au dispărut în împrejurările politice și confesionale complicate ale Transilvaniei secolelor XVI–XVII². Prin urmare, când noua Episcopie primea în 1921 numele Vadului, Feleacului și Clujului, ea realiza o extraordinară legătură simbolică între trei timpuri: Evul Mediu românesc, epoca Marii Uniri și România modernă. Vadul însemna memoria, Feleacul însemna continuitatea, iar Clujul însemna viitorul. În numai trei nume era cuprinsă aproape întreaga filosofie istorică a noii instituții.

Alegerea Clujului drept reședință episcopală avea o importanță aparte. Clujul nu era un oraș oarecare al Transilvaniei, ci unul dintre marile Centre politice, universitare și culturale ale Provinciei. După

¹ Alexandru Moraru, *Istoria Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului 1921–2021*, Presa Universitară Clujeană & Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 898–900

² Ioan Chirilă, „Tradiție, continuitate și unitate sau despre moștenirile moldovene ale Transilvaniei”, în Rev. *Arhivele Bistriței*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 25–39

anul 1918, orașul trebuia să devină unul dintre polii intelectuali ai României Mari. Universitatea românească, instituțiile culturale, administrația și noile elite profesionale au transformat rapid orașul. În această arhitectură instituțională lipsea însă un Centru ortodox de rang episcopal capabil să coaguleze comunitatea românească din nordul și centrul Transilvaniei. Necesitatea fusese înțeleasă mult mai devreme. Andrei Șaguna dorise încă din secolul al XIX-lea refacerea unui Scaun vlădicesc la Cluj, dar condițiile politice au făcut imposibilă realizarea proiectului. În anul 1919, s-a constituit la Cluj un Consistoriu Eparhial condus de Arhimandritul Nicolae Ivan, care a făcut demersurile necesare pentru reînvierea vechilor Episcopii de Vad și Feleac, cu sediul în Cluj. Înființarea Episcopiei însemna, așadar, și intrarea instituțională deplină a Ortodoxiei românești în viața Clujului.

Nu trebuie subestimată dimensiunea simbolică a acestei prezențe. În lumea transilvăneană, biserica fusese vreme îndelungată mai mult decât loc de cult. În jurul ei se conservaseră limba, școala, cartea și conștiința apartenenței comunitare. Episcopia clujeană venea acum să transforme această tradiție de rezistență într-o tradiție de construcție.

Primul Episcop al reînființatei Eparhii, Nicolae Ivan, nu s-a mulțumit să ocupe doar un Scaun episcopal, el a trebuit să construiască administrația, infrastructura, instituții culturale, școala teologică și, mai ales, vizibilitatea publică a noii Episcopii. Opera emblematică rămâne însă Catedrala Ortodoxă din Cluj. Într-un oraș cu o istorie confesională atât de complexă precum Clujul, ridicarea Catedralei Ortodoxe avea valoarea unei declarații de existență. Ortodoxia românească, multă vreme împinsă spre periferia instituțională a orașului, își construia acum un reper monumental în centrul lui. Piatra devenea memorie, arhitectura devenea istorie, iar cupola catedralei făcea vizibilă o schimbare produsă nu numai pe hartă, ci și în conștiința colectivă.

Nicolae Ivan a înțeles însă că zidurile nu sunt suficiente. A întemeiat școala teologică, revista eparhială, a sprijinit construirea de biserici și constituirea unei baze materiale pentru noua Eparhie, toate create pentru ca instituția să-și producă propriul viitor.

Una dintre cele mai importante consecințe ale înființării Eparhiei clujene a fost apariția unui Centru de formare teologică și intelectuală ortodoxă într-un mare oraș universitar. Această apropiere dintre Biserică și Universitate avea să devină una dintre particularitățile Clujului. Teologia nu rămânea izolată într-un spațiu exclusiv clerical, ci intra în contact cu istoria, filologia, filosofia, medicina și celelalte discipline universitare. Din această perspectivă, Episcopia a contribuit la apariția unei elite ecleziastice cultivate, capabile să participe la viața intelectuală a Transilvaniei. Este important acest lucru, deoarece Biserica ardeleană avusese dintotdeauna o puternică dimensiune culturală. Preotul transilvănean fusese adeseori și învățător, animator cultural, organizator al comunității și păstrător al memoriei locale. Noua Episcopie nu anula această tradiție, ci o instituționaliza la un nivel superior.

Înființarea Episcopiei a avut și consecințe pastorale foarte concrete. Un teritoriu vast nu putea fi administrat eficient fără structuri apropiate de comunitățile locale. De aceea, noua Eparhie a trecut la reorganizarea Protopopiatelor, Parohiilor și Filiilor. Ceea ce pare la prima vedere o chestiune administrativă ascunde o realitate mai profundă. Prin aceste structuri, Episcopia ajungea până în satul transilvănean. Centrul și periferia intrau într-un circuit comun. Clujul oferea direcția instituțională, dar viața reală a Eparhiei se desfășura în sute de comunități. Aici se vede diferența dintre monument și instituție. Monumentul poate rămâne singur, pe când instituția există numai prin oamenii pe care îi leagă între ei.

După Nicolae Ivan a urmat Nicolae Colan, Episcop într-o perioadă dramatică, marcată de Dictatul de la Viena și de desprinderea nordului Transilvaniei de România. Mai târziu, sub Teofil Herineanu, Biserica a trebuit să supraviețuiască regimului comunist, într-o epocă în care instituțiile religioase erau tolerate, supravegheate și limitate simultan.

În anul 1973, Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie, iar Teofil Herineanu a devenit Arhiepiscop. Momentul confirma prestigiul dobândit de Eparhia clujeană în jumătatea de secol trecută de la reînființare. Este importantă,

de aceea, o precizare terminologică: instituția a fost reînființată în 1921 ca Episcopie și a devenit Arhiepiscopie în 1973. Cele două momente nu trebuie confundate. Primul reprezintă actul fondator al Eparhiei moderne; al doilea, recunoașterea maturizării și importanței ei bisericești. Istoria începută în 1921 nu s-a încheiat cu ridicarea la rangul de Arhiepiscopie. După căderea comunismului, instituția și-a recâștigat libertatea de acțiune pastorală, culturală și socială. Sub păstorirea Arhiepiscopului Bartolomeu Anania, Clujul bisericesc a dobândit o puternică dimensiune culturală și intelectuală. Personalitatea sa – scriitor, diortisitor al Bibliei, predicator și om trecut prin detenția comunistă – a dat Scaunului clujean o vizibilitate care depășea limitele Eparhiei. În anul 2006, s-a constituit Mitropolia Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, structura fiind reorganizată ulterior, iar astăzi Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului este centrul Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului. Privită retrospectiv, această evoluție confirmă intuiția celor care, imediat după Marea Unire, consideraseră necesară existența unui puternic Centru episcopal la Cluj. Venirea la cârmă Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, păstoriarea Înalt- Preasfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Andrei Andreicuț au însemnat nu numai preluarea unei moșteniri spirituale și instituționale de mare prestigiu, ci și asumarea responsabilității de a o continua într-o societate profund schimbată.

La peste un secol de la momentul fondator, putem înțelege mai bine că importanța reînființării Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului în 1921 s-a manifestat în același timp pe mai multe planuri: a fost, mai întâi, o restaurare istorică, deoarece recupera tradiția vechilor Centre ortodoxe de la Vad și Feleac; a fost apoi o consecință instituțională a Marii Uniri, pentru că noua configurație politică a României făcea posibil ceea ce fusese multă vreme doar un proiect; a fost o afirmare identitară, întrucât oferea românilor ortodocși din această parte a Transilvaniei un Centru spiritual propriu; a fost o construcție culturală, deoarece în jurul Episcopiei s-au dezvoltat învățământul teologic, presa bisericească, activitatea editorială și legăturile cu lumea

universitară, și a fost, nu în ultimul rând, o investiție în continuitate. Ierarhii s-au schimbat, regimurile politice s-au schimbat, frontierele au fost mutate, România a trecut prin dictaturi, război, comunism și tranziție, dar instituția întemeiată în 1921 a rămas. Poate tocmai aici se găsește adevărata măsură a importanței sale.

Nicolae Ivan – Întâiul Episcop al reînviatei Eparhii a Vadului și Feleacului cu Scaunul la Cluj (1921–1936)

*Alexandru Moraru**

1. Generalități

Printre multele idealuri ale Mitropolitului Andrei Șaguna a fost și acela de a înființa noi Eparhii în Transilvania (pe lângă cele existente la Arad și Caransebeș), la Timișoara, Oradea și Cluj, pentru a putea fi condusă spiritual mai bine această Provincie românească. Din pricina opoziției autorităților de stat austriece și maghiare, idealul său nu s-a realizat cât a fost în viață.

Dacă problema viitoarelor Eparhii de Timișoara și Oradea a fost mereu dezbătută de urmașii lui Andrei Șaguna, cea a Episcopiei Clujului a devenit obiect de discuție abia în preajma anului 1900. Însă, actul care a impulsionat înfăptuirea visului lui Andrei Șaguna, și anume, de a fi și o Episcopie Ortodoxă la Cluj, a fost Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918.

Între cei mai activi reprezentanți clerici care s-au zbatut pentru înființarea Episcopiei de la Cluj a fost Arhim. *Nicolae Ivan*, asesor (consilier) consistorial la Sibiu. Astfel că, deputați eparhiali de la Sibiu și de la Cluj au întemeiat, în prima fază, un Consistor eparhial la Cluj, în 1919, în frunte cu Arhim. Nicolae Ivan, în calitate de președinte al acestuia. Membrii Consistoriului acestuia au făcut, pe mai departe, demersuri către autoritățile bisericești de la Sibiu și către cele de stat

* Alexandru Moraru, Pr. Prof. Univ. Dr. Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, e-mail: *al.moraru@yahoo.com*

de la București, în vederea reînvierii vechilor Episcopii de Vad și Feleac cu Scaunul la Cluj.

La încheierea tuturor formalităților, s-a decis înființarea Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, în anul 1921; tot în decursul acestui an a fost ales ca Episcop al ei Arhim. *Nicolae Ivan* și apoi instalat la Cluj.

2. Scurte date biografice

Întâiul Ierarh Nicolae Ivan¹ al Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului a văzut lumina zilei în 17 mai 1855, în localitatea Aciliu, jud. Sibiu, într-o familie numeroasă, din părinți țărani mijlocași, Ioan și Maria Ivan.

Urmează cursurile Școlii primare din Aciliu și Săliște (1861–1865), Liceul de Stat din Sibiu (1865–1874), Seminarul (Institutul) Teologic „Andreian” din Sibiu (1874–1877), cu rezultate foarte bune.

După încheierea cursurilor școlilor pomenite, în septembrie 1877, a fost numit învățător în Săliște, jud. Sibiu, unde a funcționat până în anul 1884.

Între timp, s-a căsătorit cu Maria Jech, fiica notarului Ioan Jech din Nocrich-Agnita, romano-catolică trecută la ortodoxie; după ce și-a dat examenul de calificățiune preotească, în 26 octombrie 1880, a fost hirotonit diacon de către Mitropolitul Miron Romanul (1828–1898), „pentru trebuințele generale ale Arhiepiscopiei Sibiului”.

În 3/15 februarie 1881, i s-a născut unica fetiță: Veturia-Maria, dar, după 9 zile de la naștere, soția sa Maria a trecut la cele veșnice, „crescându-și odrasla cu multă dragoste părintească și înțelepciune”.

¹ Din numeroasele date bibliografice amintim numai: Nicolae Vasile, Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan, 1855–1936, cătorul reînviatului Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*. Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului ȋAndrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului. Ediția a II-a, îngrijită de Preot Justin Tira, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2015, 479 p. +88 p. ilustrații

Evidențiindu-se pe tărâm național și cultural-școlar, a fost hiro-tonit preot în 26 octombrie 1884, de către același Mitropolit, iar în 13 noiembrie același an (1884), a fost numit preot și profesor de Religie la Penitenciarul din Aiud; aici a desfășurat o intensă activitate „umanitară și românească”, fiind apreciat de către cei care l-au cunoscut.

În 30 septembrie 1890, și-a dat demisia din postul de la Aiud, pentru ca, de la 1 octombrie 1890, să funcționeze ca redactor responsabil la *Telegraful Român*, vreme de doi ani (1890–1892), unde a apărut cu multă dârzenie interesele Bisericii și ale Neamului nostru românesc.

La 31 octombrie 1892, a fost numit la conducerea Protopopiatului Alba Iulia, încredințându-i-se și funcția de preot paroh la biserica centrală din același oraș; aici s-a preocupat de viața duhovnicească a păstoriților săi, dar și de promovarea culturii în rândul acestora, mai cu seamă prin ASTRA.

Doi ani mai târziu (în noiembrie 1894), a fost numit, în paralel, administrator protopopesco la Orăștie. Ca și în Protopopiatul Alba Iulia, a promovat și aici educația religioasă și culturală și a sprijinit școlile confesionale ortodoxe din această parte de țară.

Datorită acestei bogate activități pe tărâm bisericesc și național, la 1 iunie 1897, a fost numit asesor (consilier) economic la Arhiepiscopia Sibiului, post în care a avut realizări de seamă, între care amintim: ridicarea monumentalei Catedrale mitropolitane din Sibiu, precum și a clădirii Academiei Teologice „Andreiană” din Sibiu (azi, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu).

În perioada „sibiană”, a fost membru în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului (din 1888), membru al Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului (1888–1919) și vicepreședinte al Comitetului Central al Partidului Național Român din Transilvania (1906–1918); prin el s-a împlinit visul Mitropolitului Andrei Șaguna de a se înființa o Episcopie Ortodoxă la Cluj, după cum s-a spus, în 1921, unde a păstorit, cu mărețe înfăptuiri, până la moartea sa, survenită în anul 1936, fiind înmormântat în subsolul Catedralei Ortodoxe din Cluj, ctitorită de el.

3. Înfăptuirile

a) *Pe tărâm administrativ-bisericesc*

După ce a ajuns în fruntea Episcopiei Clujului, printre primele idealuri se numără înălțarea unei Catedrale episcopale și înființarea unei Școli teologice superioare la Cluj².

Pentru înălțarea Catedralei a fost aprobat proiectul firmei „Tiberiu Eremia” din București; după încheierea contractului, în 7 septembrie 1923, s-a făcut sfințirea locului pentru zidirea Catedralei episcopale, pe terenul din fața Teatrului Național din Cluj. Trei zile mai târziu, în 10 septembrie 1923, au și început lucrările acesteia. Aproape o lună mai târziu, a fost pusă în mod festiv piatra de temelie a acestei Catedrale ortodoxe românești, la care au participat personalități de frunte ale vieții noastre bisericești și politice, între care îi amintim pe Mitropolitul *Pimen* al Moldovei, Mitropolitul *Nicolae Bălan* al Transilvaniei, Episcopii *Roman Ciorogariu* al Oradiei, *Nichita Duma* al Argeșului, *Nicolae Ivan* al Clujului, Principele *Carol*, Prim-ministrul *Ioan I.C. Brătianu*, Gen. *Traian Moșoiu* și alții³.

Înălțarea Catedralei eparhiale din Cluj a durat, cu multe greutăți, pe o perioadă de un deceniu (1923–1933), la care a participat cu ajutoare materiale aproape întreaga suflare românească⁴.

În cursul anului 1933, încheindu-se o seamă importantă de lucrări în interiorul și exteriorul Catedralei, s-a hotărât ca, la începutul lunii

² Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și Neamului, 1924–1934*, Cluj, 1935, p. 7

³ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)”, în Alexandru Moraru, *Istoria Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, 1921–2021. Compendiu*. Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului ȋndrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană & Editura Renașterea, 2021, p. 100–101

⁴ Vasile Sava, „Cum s-a zidit Catedrala noastră”, în *Viața Ilustrată*, X (1943) nr. 11, p.16; „Crucile Catedralei”, în *Renașterea*, IV (1926), nr. 44, p. 5; „Clopotele Catedralei noastre”, în *Renașterea*, V (1927), nr. 17, p. 6; „Catapeteasma Bisericii-Catedrale”, în *Renașterea*, VIII (1930), nr. 11, pp. 1–3; *Darurile ctiitorilor și binefăcătorilor Bisericii Catedrale Ortodoxe Române, 1923–1933*, Cluj, 1933, 32 p.

noiembrie, să se și facă sfințirea ei⁵; festivitățile sfințirii Catedralei s-au desfășurat conform unui program⁶, cele mai importante fiind în data de 5 noiembrie 1933, la care au participat personalități bisericești și laice ale vremii, între care îi amintim pe Mitropolitul Dr. *Nicolae Bălan*, Episcopii *Nicolae Ivan*, *Nichita Duma*, *Ioan Stroia*, *Grigore Comșa*, Arhiereii *Vasile Stan*, *Andrei Magieru*, Regele *Carol al II-lea*, Marele Voievod *Mihai*, Primul-ministru *Alexandru Vaida-Voevod*, miniștri, membri ai Casei Regale și o mulțime de clerici și credincioși⁷, fiind o adevărată sărbătoare națională.

De asemenea, tot pe tărâm administrativ-bisericesc, în perioada Episcopatului Ierarhului Nicolae Ivan, pomenim înființarea a numeroase Parohii și Filii; de pildă, dacă la înființare (1921), Eparhia Clujului număra 336 de Parohii și 81 de Filii, în 1936, anul trecerii la cele veșnice a Episcopului Nicolae Ivan, existau 413 Parohii și 109 Filii; aceeași situație se evidențiază și în ceea ce privește și numărul preoților; în 1921 erau 253 de preoți parohi, 4 administratori parohiali, 3 parohi pensionari, 11 capelani, 2 preoți fără pensie, 11 protopopi, 1 administrator protopopesc, 2 asesori (consilieri) consistoriali, 1 președinte arhimandrit, în total 287 de clerici; în anul 1936, erau 275 de preoți parohi, 125 de administratori parohiali, 5 preoți ajutători, 8 preoți pensionari, 54 preoți văduvi, 18 preoți ieromonahi, 2 arhidiaconi, 2 diaconi, 16 protopopi titulari, 1 administrator protopopesc, 8 protopopi stavrofori, 6 protopopi onorari, 1 ierarh, în total 521 de clerici⁸.

Cât privește Protopopiatele, în 1921, erau 12 la număr (Abrud, Alba Iulia, Bistrița, Câmpeni, Cetatea de Piatră, Cluj, Dej, Lupșa, Reghin,

⁵ „Sfințirea Catedralei se va face la 5 noiembrie a.c., în prezența M. Sale Regelui Carol al II-lea”, în *Renașterea*, XI (1933), nr. 42, p. 2

⁶ „Programul general al festivităților cu prilejul sfințirii Catedralei Ortodoxe Române din Cluj”, în *Renașterea*, XI (1933), nr. 44, p. 6

⁷ „Trei zile memorabile: 4, 5 și 6 noiembrie 1933. Sfințirea Catedralei”, în *Renașterea*, XI (1933), nr. 45–46, p. 1; *Zile memorabile (4, 5 și 6 noiembrie 1933). Sfințirea Catedralei Ortodoxe Române din Cluj, 1923–1933*, Cluj, 1933, p. 103

⁸ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, pp. 102–103

Târgu Mureș și Unguraș); cu data de 1 septembrie 1922, au fost înființate Protopopiatele: Aiud, Huedin și Luduș, ridicându-se astfel de la 12 la 15; cu data de 1 ianuarie 1924, a fost înființat Protopopiatul Chioarului, care a funcționat un an de zile independent; în anul 1925, Protopopiatul Cetatea de Piatră s-a organizat sub denumirea de Protopopiatul Târgu Lăpuș, iar Protopopiatul Chioar a luat denumirea de Protopopiatul Cetatea de Piatră, astfel că numărul Protopopiatelor a crescut la 16; la 1 ianuarie 1927, a fost întemeiat al 17-lea Protopopiat, al Maramureșului, cu sediul la Sighet; astfel că, în 1936, existau 17 Protopopiate⁹.

Tot în perioada 1921–1936, a fost organizată și viața mănăstirească în Eparhia Clujului; de exemplu, în anii 1925–1926, au fost înființate Mănăstirile Dragomirești în Maramureș și Vad, pe vatra istoricei Episcopii de Vad; în anul 1927, a fost întemeiată Mănăstirea „Sfânta Ana” de la Rohia; în anul 1929, au fost înființate Mănăstirile „Sfântul Ilie” din Toplița și cea de la Piatra Fântânele, iar în 1935, Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj¹⁰.

În paralel, a susținut orfeline la Cluj, Bistrița, Dej, Satu Mare, Târgu Mureș, Sighet și Zalău¹¹.

A ctitorit Biserica „Sfântul Nicolae” din Cluj, în 1932, a achiziționat peste 20 de imobile impunătoare, între care clădirea Centrului Eparhial din Cluj, intravilane, păduri ș.a.; a făcut numeroase vizite canonice și sfințiri de lăcașuri de cult în Eparhie, întărindu-i în credință pe credincioșii pe care i-a păstorit¹².

⁹ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 103

¹⁰ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, pp. 103–104

¹¹ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 104

¹² Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 104; Vasile Rojneac, *Istoria Reședinței Mitropolitane Ortodoxe Române din Cluj-Napoca*. Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte †Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului. Cuvânt înainte Dr. Varga Attila, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2022, 586 p.

b) Pe tărâm cultural

Primul pas înfăptuit de Nicolae Ivan pe tărâm cultural a fost pe vremea când era președinte al Consistoriului Ortodox din Cluj, când a scos la lumină cel dintâi ziar al acestuia, numit *Foaia Bisericească*, pe o perioadă de câteva luni între anii 1919–1920, în care au fost evidențiate date importante din acest timp¹³.

Al doilea act important de cultură a fost înființarea Corului episcopal, în anul 1921, prin care s-a arătat valoarea și frumusețea cântării corale ortodoxe bisericești, în comparație cu celelalte coruri bisericești ale etniilor și cultelor existente la acea vreme în Cluj¹⁴.

Însă cea mai importantă înfăptuire a Episcopului Nicolae Ivan, pe tărâm cultural, a fost înființarea *Institutului Teologic din Cluj*¹⁵, în anul 1924, despre care Vlădica pomenit a afirmat, între altele: „Am considerat mai ales Școala Teologică pentru viața Eparhiei ca inima dintr-un corp, fără de care nu se poate trăi. Satele noastre rămase fără preoți pe timpul războiului așteptau cu nerăbdare să vadă la altarele lor apostoli noi, cari să propovăduiască, cu vreme și fără vreme, cuvântul lui Dumnezeu”¹⁶.

Cu sprijinul Pr. Prof. Univ. Dr. *Ioan Lupaș* și al Prof. Univ. Dr. *Silviu Dragomir*, Episcopul Nicolae Ivan a selectat tinere cadre didactice, temeinic pregătite pentru Institutul în cauză, între care amintim: Diac. Dr. *Orest Bucevschi*, Pr. Dr. *Liviu Galaction Munteanu*, DI Dr. *Gheorghe G. Stănescu*, Pr. Dr. *Andrei Buzduc*, Pr. Dr. *Ioan Pașca*,

¹³ Alexandru Moraru, „Primul ziar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului «Foaia Bisericească» (1919–1920)”, în *Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor români în spiritul viu al Tradiției* (editori: Vasile Stanciu și Cristian Sonea), Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 429–448

¹⁴ *Raportul Consiliului eparhial din Cluj către Adunarea Eparhială, 1925*, Cluj, 1925, p. 10; *Raportul Consiliului eparhial către Adunarea Eparhială, 1930*, Cluj, 1930, 1, p. 22; *Raportul Consiliului eparhial către Adunarea Eparhială, 1936*, Cluj, 1936, p. 25

¹⁵ Vezi, amănunte la: Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox Român din Cluj (1924–1952)*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2020, 488 p.

¹⁶ Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și Neamului...*, p. 7

Pr. Dr. *Vasile Sava* și DI Dr. *Vasile Petrașcu*¹⁷; timp de câțiva ani a predat la acest Institut Istoria Bisericii Române și Pr. Prof. Univ. Dr. *Ioan Lupaș*¹⁸; mai apoi, s-au mai adăugat și alte cadre didactice de valoare, precum: Arhid. Dr. *Ioan Vască*, Prof. Dr. *Coriolan Petreanu* și Dr. *Dominic Stanca*¹⁹; la început, Institutul a fost planificat pentru trei ani de studiu, funcționând așa numai în anul universitar 1924–1925, pentru ca din 1925–1926 să fie ridicat la patru ani de studiu, devenind Academie Teologică până în anul 1948, iar din 1948–1952, Institut Teologic de Grad Universitar, când a fost desființat de către regimul comunist de România; a fost reînființat în 1990, ca Institut Teologic de Grad Universitar, iar din 1992 a intrat în Universitatea „Babeș-Bolyai”, ca Facultate de Teologie Ortodoxă; cu sprijinul Episcopului Nicolae Ivan, pe seama Institutului, respectiv Academiei Ortodoxe din Cluj, au fost cumpărate două clădiri, una din str. Avram Iancu nr. 6 și alta din str. Iașilor nr. 14; tot pentru Academie i s-a dat o aripă din clădirea Episcopiei pentru săli de curs, azi Piața Avram Iancu nr. 18.

În anul 1922, a înființat *Biblioteca Eparhială*, cărțile acesteia sporind de la un an la altul²⁰.

În anul următor, 1923, a dat ființă revistei *Renașterea*, organ oficial al Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului²¹, care a dăinuit până în anul 1950, reînființată, apoi, în anul 1990.

Tot în anul 1923, a fost adus la viață un *Calendar*-carte, numit sugestiv: *Călindariul Clujul Românesc*, care a apărut până în anul 1940²², când a fost interzis de către autoritățile maghiare.

¹⁷ Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox Român din Cluj...*, ed. a II-a, pp. 44–45

¹⁸ Alexandru Moraru, „Preotul Prof. Univ. Dr. Ioan Lupaș – cadru didactic la Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj (1934–1939)”, în *Anuar XVIII (2014–2015), Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Teologia Ortodoxă*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2016, pp. 207–2014

¹⁹ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 106

²⁰ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 107

²¹ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 107

²² Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 107; pp.113–114

Un an mai târziu (1924), a întemeiat *Muzeul Eparhial*, în care să fie adunate materiale de importanță istorică din Eparhie²³.

O grijă deosebită a avut de buna funcționare a *școlilor confesionale* și de *școlile primare* și *secundare* unde dascălii de Religie făceau catehizarea tineretului²⁴.

Evidențiem, apoi, *conferințele preoțești*, care aveau loc de câteva ori pe an²⁵.

Vlădica Nicolae Ivan a sprijinit și funcționarea *Societății Femeilor Ortodoxe*, „care, pe lângă rolul său cultural, a desfășurat, de multe ori, și numeroase activități filantropice”²⁶.

În 6 iulie 1926, a fost întemeiată *Tipografia diecezană* (azi în clădirea din str. Baba Novac nr. 15), în care s-au tipărit „gazeta” *Renașterea*, *Călimdariiul Clujul Românesc*, *Actele Sinoadelor Eparhiale*, *Cărți de rugăciuni* și altele²⁷.

Tot în anul 1926, a fost înființată o *Librărie Eparhială* (azi Piața Avram Iancu nr. 2), în care s-au găsit cărți bisericești, de beletristică, științifice, „imprimate pentru oficiile parohiale, veșminte și obiecte bisericești”²⁸; cât privește publicațiile Eparhiei Clujului, la început au fost imprimate și în alte tipografii din Cluj până în 1926, anul în care s-a înființat Tipografia Eparhială; de remarcat că în perioada Episcopului Nicolae Ivan s-au publicat un important număr de cărți, apreciable și în zilele noastre²⁹.

²³ *Actele Sinodului Ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1924*, Cluj, 1925, p. 89

²⁴ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 108

²⁵ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 108

²⁶ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 108

²⁷ Nicolae Vasiu, Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)...*, ed. a II-a, pp. 108–109

²⁸ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 109

²⁹ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, pp. 111–116

c) Pe tărâm economic

În perioada Episcopatului la Cluj al Episcopului Nicolae Ivan (1921–1936), au fost realizări deosebite din punct de vedere economic-administrativ, între care pomenim doar următoarele: între anii 1921–1936, fondurile Episcopiei au crescut de la un an la altul, dar și cheltuielile; de pildă, în cursul anului 1924, „s-a cumpărat imobilul din Str. Avram Iancu nr. 6 (azi, tot Avram Iancu nr. 6–8) pentru săli de curs (Academia Teologică), în valoare de 1.800.000 lei; s-a ridicat o clădire pentru tipografie în str. Baba Novac (azi, nr. 15); s-a cumpărat, în 1920, casa din str. Iuliu Maniu nr. 31, cu 670.000 lei; în 1921, casa din str. Iuliu Maniu, nr. 36–38, cu 711.755 lei; în 1929, casa din str. Iuliu Maniu, nr. 34, cu 2.051.847 lei; s-au făcut reparații la clădirea din str. Avram Iancu nr. 6 (localul Academiei Teologice); s-a reparat casa proprietate (1929), de pe Calea Regele Ferdinand, nr. 98; cumpărarea imobilului din str. Iașilor nr. 14 (în 1931), care a fost transformat în internat teologic; s-a amenajat Reședința eparhială, primită, în 1934, în schimbul celei din Calea Ferdinand nr. 98; s-au reparat casele proprietate (1928) din str. Vasile Goldiș (Tunarilor) nr. 15 și din str. D. Bolintineanu nr. 6; depozite și acțiuni la diferite bănci din țară, toate încununate cu zidirea Catedralei Eparhiale din Cluj, în perioada 1923–1933 ș.a.”³⁰; de remarcat că de toate aceste bunuri ale Episcopiei se beneficiază și în zilele noastre.

d) Pe tărâm misionar social

Chiar după înființarea Consistoriului eparhial de la Cluj (1919) au fost acțiuni „de strângere de fonduri atât pentru nevoile viitoarei Episcopii, cât și pentru susținerea preoților și credincioșilor invalizi [în urma Primului Război Mondial], a văduvelor și a orfanilor acestora, extinzându-se, mai apoi, și asupra credincioșilor aflați în necazuri și

³⁰ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, pp. 130–131

suferință”³¹; an de an, Eparhia Clujului a alocat pentru cei pomeniți sume importante de bani³², fiind unul din obiectivele Episcopului Nicolae Ivan și, de fapt, al Ortodoxiei noastre românești.

e) Pe tărâm ecumenic

Deși problema ecumenică „n-a fost un obiectiv principal în activitatea Episcopului Nicolae Ivan, îndreptându-și mai mult acțiunile pe tărâm administrativ-bisericesc și cultural”, el însă, n-a neglijat nici relațiile interumane, interetnice și interconfesionale³³.

Fiind o fire deschisă, a căutat, cu orice ocazie, „să-și apropie oamenii, indiferent de ce etnie și de ce credință au fost ei..., toate acestea... le-a «exploatat» în folosul Bisericii”³⁴; chiar în viața sa personală a fost un model în acest sens, căsătorindu-se cu o tânără germană, Maria Jech, de credință romano-catolică, pe care a adus-o la ortodoxie; din păcate, însă, la scurtă vreme de la naștere, a rămas văduv și cu o fiică, Veturia Maria, pe care a crescut-o cu multă grijă, eveniment ce l-a marcat pe întreaga sa viață³⁵.

Între primele relații oficiale pe care Nicolae Ivan le-a avut au fost acelea cu doi politicieni maghiari, când a fost numit preot pentru deținuții din Închisoarea din Aiud, cu un onorar aproximativ de 700 de forinți, primiți din partea Ministerului de Justiție al Regatului Maghiar; dintr-o Adresă a acestuia reiese limpede prețuirea de care se bucura Nicolae Ivan din partea autorităților de stat maghiare de la acea vreme³⁶.

³¹ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 131

³² Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, pp. 132–136

³³ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 137

³⁴ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 137

³⁵ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 137

³⁶ Nicolae Vasiu, Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)...*, ed. a II-a, pp. 44 și 226–227

Câțiva ani mai târziu, în 1890, când s-a retras din postul de la Penitenciarul din Aiud, directorul acestuia, *Mecser Iosif*, și Dl *Silagyi*, de la Ministerul Regesc al Justiției din Ungaria, au avut cuvinte de apreciere la adresa preotului Nicolae Ivan, pentru munca depusă acolo³⁷.

Legături de prietenie au avut loc între Episcopul Nicolae Ivan și profesorii universitari francezi *R. Will* și *E. Strohl*, de la Facultatea de Teologia Protestanta a Universității din Strasbourg, Franța³⁸; în contextul acestor legături, Episcopul Nicolae Ivan a obținut o bursă de studii pentru teologul *Florea Mureșanu* (1907–1961) la Strasbourg, care, mai târziu, a devenit cadru didactic la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj și martirizat de către regimul comunist din România în anul 1961.

Cu ocazia sfințirii Catedralei Ortodoxe din Cluj (în 1933), Episcopul Nicolae Ivan a invitat între alții și pe Dr. *Alexandru Makkai*, Episcop al Bisericii Reformate din Ardeal; totodată, publicația maghiară protestantă din Cluj, *Református Szemle*, nr. 30–31/1933, și-a exprimat admirația față de realizările Episcopului Nicolae Ivan³⁹.

În 11 octombrie 1934, conducerea Municipiului Cluj i-a acordat *Diploma de Cetățean de Onoare* Episcopului Nicolae Ivan⁴⁰.

Ca Ierarh la Cluj, Episcopul Nicolae Ivan a încredințat problemele economice ale Eparhiei unor personalități de altă etnie și credință, și anume: *Géza Wittman*, contabil-șef, și *Antoni Mandea*, controlor economic-financiar, care l-au slujit cu multă credincioșie⁴¹.

În același timp, în Adunările Eparhiale și în Consiliul Eparhial, Episcopul Nicolae Ivan s-a înconjurat de personalități de seamă ale vieții culturale și bisericești ale timpului, precum: Pr. Prof. Dr. *Ioan Lupaș*, Prof. Dr. *George Bogdan-Duică*, Prof. Dr. *Silviu Dragomir*,

³⁷ Nicolae Vasiu, Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)*..., ed. a II-a, p. 228

³⁸ Nicolae Vasiu, Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)*..., ed. a II-a, pp. 369, 375 și 380

³⁹ Alexandru Moraru, *Catedrala Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, Editura Arhidiecezana, 1991, p. 61

⁴⁰ Nicolae Vasiu, Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)*..., ed. a II-a, p. 230

⁴¹ Cf. *Actele Sinoadelor Eparhiale... 1921–1936*..., passim.

Prof. Dr. *Alexandru Lapedatu*, Prof. Dr. *Ioan Mateiu*, Prof. Dr. *Sextil Pușcariu*, Prof. Dr. *Eusebiu Roșca*, Prof. Dr. *Pavel Roșca*, Pr. Prof. Dr. *Vasile Sava*, Dr. Dr. *Sebastian Stanca* ș.a., „care au contribuit la... bunul mers al treburilor Eparhiei Clujului”⁴².

Relațiile ecumenice și culturale, „pe care Episcopul Nicolae Ivan le-a promovat și le-a cultivat, au fost benefice pentru Biserica noastră, pentru apropierea și buna colaborare dintre etniile și cultele creștine din Eparhia Ortodoxă a Clujului”⁴³.

Dacă facem o privire generală asupra realizărilor Episcopului Nicolae Ivan, constatăm cu bucurie că se înscrie printre Ierarhii de frunte ai Bisericii Ortodoxe Române.

⁴² Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 141

⁴³ Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, „Episcopul Nicolae Ivan (1921–1936)...”, p. 141

Din corespondența Episcopului Nicolae Ivan

*Mircea Popa**

Corespondența a reprezentat pentru Episcopul și omul de cultură Nicolae Ivan (1855–1936), întâiul stătător al Episcopiei Clujului întemeiată de dânsul, după realizarea României Mari, o formă de prezență în lumea epocii sale, prin varii intervenții și acțiuni, astfel încât ea trebuie considerată drept parte constitutivă a operei acestuia. Ea se integrează astfel în mod firesc multiplele sale demersuri pe teren didactic și educativ, bisericesc, administrativ, cultural și nu în ultimul rând social-economic. Figura sa de deschizător de drum și de mare ctitor a fost evocată cu cca. zece ani în urmă, la un Simpozion comemorativ organizat de Mitropolia noastră. Cu acel prilej, am susținut o comunicare despre opera literară a Episcopului clujean, născută din experiența avută de dânsul ca preot al Institutului de corecție din Aiud, unde a funcționat în primii 11 ani de la absolvirea Seminarului Andreian. E vorba de nuvelele care alcătuiesc volumul de proză din 1889, intitulat *Schițe din viața criminală*, compus din *Copilul de suflet* și *O căsătorie la țară*, ca și de alte trei povestiri rămase în periodice (*Banii dracului*, *Cantorul Anton din Gologani* și *Icoane din viața poporului nostru*), care au făcut obiectul comunicării noastre. IPS Andrei a venit cu propunerea să alcătuiesc o ediție cu toate aceste lucrări de început, propunere pe care am îmbrățișat-o cu căldură, livrând serviciului de dactilografiere al Mitropoliei scrierile aminte sub formă de xerox, urmând a fi transpuse electronic de acest serviciu.

* Mircea Popa, Prof. Univ. UBB Cluj-Napoca, e-mail: mircea_al_popa@yahoo.com

Ca supervisor al ediției a fost numit părintele Iustin Tira, cu care am avut mai multe conciliabule, stabilind de comun acord să îmbogățim ediția cu alte două de ordin publicistic pe care fostul asesor de la Sibiu le-a dat la lumină în anii începutului de secol XX, cu titlul *O pagină din lupta noastră pentru existență* (1901) și *Vorbiri (despre) program* (1910), care au făcut obiectul ediției noastre din 2019 intitulată *Efigiile Ierarhului. Restituiri Nicolae Ivan* (Ed. Renașterea, 2019), reprezentând un admirabil început de restituire a unei opere care s-a dovedit mult mai bogată și mai plină de înțelegere a timpului istoric traversat, prin numeroasele cuvântări ale Ierarhului clujean rostite cu diferite prilejuri în perioada interbelică până la stingerea sa din viață, petrecută în 1936. Lucrul la ediție mi-a prilejuit și o cercetare a fondului de corespondență Nicolae Ivan din Arhiva Mitropoliei noastre, de unde am copiat un dosar întreg de corespondență, pe care, împreună cu corespondența noastră, am donat-o Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, unde ar fi putut fi consultată de toți cei care s-ar fi arătat interesați. Cum, în momentul de față, Biblioteca se află în reparații capitale de un an, accesul la ea mi-a fost tăiat cu desăvârșire, astfel că îmi exprim regretul că n-am reușit să o pun la contribuție în totalitate, rămânând ca lucrul acesta să aibă loc după încheierea lucrărilor amintite. Cu toate acestea, o parte din munca mea de copiator de documente s-a concretizat prin tipărirea unui lot substanțial din această arhivă în volumul cu totul remarcabil pe care Mitropolia clujeană l-a închinat marilor săi înaintași în 2021, sub forma unei Anexe la articolul nostru *Nicolae Ivan și universitarii clujeni*, apărut în volumul *Calendarul Renașterea 2021* (Ed. Renașterea 2021, p. 251–269). Pe scurt, am completat corespondența deja cunoscută din volumul apărut în 1985 cu titlul *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)*, ctitorul reînviarei Episcopiei a Vadului, Feleacului și Clujului, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului. Feleacului și Clujului în 1985. Practic, am adăugat un nou lot de scrisori la cele tipărite în acest volum, după cum urmează: Ion Lupaș (8 scrisori), Octavian Goga (5 scrisori), Silviu Dragomir (o scrisoare), G. Bogdan-Duică (3

scrisori), Al. Lapedatu (3 scrisori), C. Marinescu (1 scrisoare) și Ștefan Meteș (1 scrisoare), Aurel Munteanu (2 scrisori), Iuliu Hossu (1 scrisoare), Onisifor Ghibu (1 scrisoare). Cea mai mare importanță am dat-o relației sale cu Vasile Goldiș, corespondență inedită care cuprinde 8 scrisori ale lui Vasile Goldiș către Nicolae Ivan și alte 8 ale lui Nicolae Ivan către Vasile Goldiș, pe care le și publicăm în Anexele articolului de față. În rezumat, am pus la dispoziția cercetătorilor vieții și activității lui Nicolae Ivan un număr de 34 de scrisori noi, care, împreună cu cele publicate în 1985, pot constitui o bază de plecare pentru judecarea mai de aproape a activității Asesorului și Episcopului N. Ivan, mai ales după Marea Unire, când pornește proiectele sale mari despre care vom vorbi mai jos. În orice caz, ele ni-l relevă drept un ins vertical, care nu cedează presiunilor dinafară (V. Goldiș) în chestiunea disputei dintre „Tribuna” și „Românul” pe tema „tinerilor oțeliți”, poziție care e susținută și de Roman Ciorogariu, Onisifor Ghibu, Ion Lupaș și alții. Totodată, se poate urmări. Pe baza lor, am completat și îmbogățit lista contactelor Episcopului clujean cu cea mai aleasă și importantă forță elitistă din capitala Transilvaniei, cu ajutorul căreia a pus la cale modernizarea culturală a Clujului, prin ridicarea Catedralei episcopale, a unui Seminar bine dotat, întemeierea unei reviste, a unei tipografii, a unei biblioteci și, în cele din urmă, a Frăției Ortodoxe Române, condusă de Sextil Pușcariu, cea mai înaltă formă de valorizare a potențialului intelectual a Clujului interbelic.

Așa cum am arătat mai sus, am urmărit legăturile sale cu universitarii clujeni, care sunt mult mai mulți la număr, dacă avem în vedere că volumul din 1985 publica și scrisori de la Sextil Pușcariu, Emil Panaitescu, Ioan Paul, Nicolae Drăganu, Onisifor Ghibu. În cele ce urmează, ne vom referi la un aspect care n-a fost încă subliniat destul în cazul Ierarhului de față, și anume rolul lui de dispecer cultural într-o lume românească aflată în plină transformare. Ca fost preot la închisoarea din Aiud timp de 11 ani, apoi ca ziarist la „Telegraful român”, el a acumulat o vastă experiență de viață, cu privire la starea națiunii românești în cuprinsul Imperiului dualist, care încerca prin

toate puterile să-și intensifice puterea de maghiarizare, să înăbușe dezvoltarea liberă a naționalităților care trăiau aici, să producă mereu legi prin care situația materială și culturală a acestora să fie strict controlată. În special, procesele de presă, care s-au înmulțit îngrozitor, împovărau puternic societatea românească, întrucât se lăsau cu daune bănești considerabile și cu trimiterea în închisoare a gazetarilor combativi. La Cluj, Societatea studențească „Iulia” a fost desființată, iar profesorul Grigore Silași, patronul acesteia, scos de la Universitate. În anul 1885, anul comemorării martirilor Răscoalei de la 1784, ziarelor românești li s-a interzis a vorbi despre faptele lor, ba și limba română a fost alungată din Universitate, cunoscându-se destul de multe cazuri, despre care a scris presa, că și alți cetățeni ai urbei care vorbeau românește au fost agresați pe stradă de către studenți maghiari ultra-șovini, care au comis uneori și atacuri fizice. Au fost semnalate tot mai multe situații în care au fost agresați și tinerii de la sate, care purtau mici însemne ale tricolorului românesc, sau chemați în justiție preoți și enoriași, care au cântat cântece patriotice. Adunările electorale pentru candidații românești se lăsau cu bătăi și arestări, cumpărarea pe față a voturilor fiind o practică obișnuită.

În această situație, Biserica a rămas singurul reazim al spiritului național până în 1881, când a luat ființă Partidul Național Român și când frunzașii partidului și deputații de la Budapesta au început colaborarea cu reprezentanții politici ai celorlalte națiuni oprimate din Imperiu. Ofensiva purtată pe teritoriul limbii și culturii a mobilizat forțe disparate, precum Fundația Gojdu, Astra și Fundația Transilvania, presa națională și Mitropoliile ortodoxă și unită. În urma acestor acțiuni comune, a crescut în mod considerabil numărul tinerilor trimiși la studii înalte, iar Asociațiunea ASTRA și-a dobândit locul ei important în această acțiune de sporire a numărului studenților sprijiniți în studiile lor universitare. Cum Nicolae Ivan a fost numit din 1897 consilier sau asesor episcopal al Arhiepiscopiei sibiene, oferindu-i-se oportunitatea de a lua inițiative și decizii pe linie bisericească, iar apoi, prin funcțiile deținute în cadrul conducerii Astrei, să se implice în toate

acțiunile culturale mai importante. Corespondența din acești ani atestă prezența în jurul său a unui mănunchi de tineri înzestrați care au primit ajutorul său pentru terminarea studiilor universitare. Între aceștia s-au numărat Ion Lupaș, Octavian Goga, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, care îi vor furniza numeroase date și informații privitoare la rostul și importanța pe care generațiile tinere le antamau și care răspundeau cu un program bine definit de atitudine politică. Prin ei, și cu ajutorul lor, harnicul asesor sibian a putut identifica noi metode de a răspunde la inițiativele acestora de a-și lărgi sfera de influență în sânul publicului românesc, prin înființarea revistei „Luceafărul”, care a luat și inițiativa găzduirii unei Biblioteci pentru copii și tinerime, prin broșurile editate de „Biblioteca populară” a Asociațiunii, prin șezători și serate literare cu program curat național, prin care se făcea cunoscută literatura celor mai importanți scriitori. O influență hotărâtoare o jucau Societățile de lectură de la principalele institute și așezăminte de învățământ, prin adunări și conferințe, editarea de almanahuri și chiar de scrieri literare, precum „Petru Maior” de la Budapesta, care a editat *Istoria* lui Petru Maior și drama *Horea* de Ghiță Pop, în 1891, ca o formă de protest împotriva decretării dualismului. E de amintit că tinerii de la Petru Maior s-au întâlnit cu profesorul Nicolae Iorga, în 1901, și ceva mai târziu și cu Caragiale. Tot studenții de aici au hotărât să facă o descindere la Ghioroc, unde au avut o seară de înfrățire cu țăranii. Participând la o asemenea adunare la Aciliu, Ion Lupaș îi scrie lui Nicolae Ivan că „Mihu apreciază favorabil propaganda lui Goga”. El ține o strânsă legătură cu tinerii de la Societatea „Andrei Șaguna”, care îl invită să colaboreze la Almanahul, pe care ei doresc să-l scoată. Tânărul Silviu Dragomir, trimis să studieze arhivele rusești, îi solicită o scrisoare de recomandatie, iar Onisifor Ghibu, trimis să studieze la București, îi dezvăluie marile posibilități pe care școala românească din capitala României le poate pune la dispoziția tinerilor din Transilvania. Trebuie schimbată, prin urmare, marota veche cu privire la starea lor culturală : „În general, generația mai nouă de preoți ai României nu mai poate fi privită nicidecum prin prisma cea veche;

sunt foarte morali și credincioși, modești și harnici, ceea ce nu se poate zice despre noua generație de preoți de la noi din Ardeal, unde dominează mai mult sumeți, încrederea în puterile proprii și o doză mai mare sau mai mică de indiferentism, de comoditate și de materialism. Am fost în vreo câteva sate din apropierea Bucureștilor și am văzut preoți cu multă conștiință de chemarea lor și cu multă râvnă pentru biserică. Am văzut biserici foarte bine îngrijite și la fiecare preot pe masă monografia bisericii, pe care n-au dat-o acum câțiva ani, când le-a cerut-o Mitropolitul, dar pe care o trimit acum după provocarea Ministerului de Culte, fără amânare. Mi s-a spus la Academie că unii preoți au înaintat adevărate studii istorice”. El laudă și „obligativitatea predicii în biserică”, hotărâtă de sus, ceea ce a pus la muncă contribuția proprie a fiecăruia. Această pledoarie pentru o cunoaștere mai bună și mai adâncită dintre românii din Regat și cei din Transilvania este extrem de bine venită. Scrisoarea lui Ghibu din 1905 conține o serie de sugestii, de care asesorul Nicolae Ivan a ținut cont. Și ele pot fi regăsite în scrisoarea amintită a lui Onisifor Ghibu: „Mult avem noi să învățăm de la cei de aici precum și ei au datoria să culeagă tot ce e bun pentru a sădi la ei, spre a aduce roade, dar pentru aceasta e lipsă de a ne cerceta mai des unii pe alții. În special noi ardelenii avem datoria grea de a trece cât mai mulți și cât mai des granița spre a duce cât mai multe din această țară despre care avem idei foarte greșite.” Laudă pe unii profesori de ai lor, precum Maiorescu, Rădulescu-Motru, Iorga, Onciul, Densusianu, Bianu și alții, a căror cursuri sunt adevărate revelații. Unde mai pui apoi bogăția de cărți pe care le pot consulta în Biblioteca Academiei și a Fundației Carol I, precum și folosul cel mare ce-l poate aduce istoriei noastre ardelenesti, prin studierea și publicarea materialului inedit aflător în secția de manuscrise de la Academie.”

Astfel de opinii sunt foarte importante pentru a elimina concepțiile greșite și a realiza acea unitate culturală pentru care s-a militat mult în epocă. Spațiul de acțiune al Asesorului Ivan este foarte mare în epocă, dacă amintim doar o listă cât de sumară a oamenilor de toate calibrele cu care se află în legătură, prin intermediul cărora el a

putut acționa dărâmand idoli falși și punând în locul lor adevărate valori. Voi enumera pe scurt numele celor cu care se afla în corespondență: Nicolae Maneguțiu, preot lângă Sibiu, Mihai Bunica, Ienopole, Arad, Elie Cristea, Caransebeș, Remus Roșca, Sibiu, Ion Micu-Moldovan, Blaj, Iosif Sterca-Șuluțiu, Sibiu, Nicolae Densușianu, București, Silviu Dragomir, Moscova, Nicolae Bratu, ziarist la „Foaia poporului” de la Sibiu, Visarion Roman, Sibiu, redactor la „Telegraful român”, Matei Nicola, avocat, Alba Iulia, Augustin Bunea, Blaj, Ioan Lupaș, Săliște, Vasile Lucaciu, deputat Budapesta, Iuliu Maniu, Blaj, Constantin Stere, Iași, Teodor Mihali, deputat, Dej, Ion Danciu, Săliște, secretar al „Reuniunii Meseriașilor Români”, Octavian Goga, student Budapesta, Ioan Borcea, Cluj, Vasile Goldiș, Arad, Matei Voileanu, Sibiu, Ioan Paul, Slatina, profesor universitar la Iași, Laurențiu Munteanu din Pietroasa, Moldovănești, Cluj, Valer Moldovan-Turda, Veniamin Nistor, Sibiu, Roman Ciorogariu, Oradea, Grigore Comșa, Budapesta, George Câmpean-Baba etc. Toți aceștia semnaleză un neajuns, ridică o problemă, solicită ajutor, o intervenție, o coordonare a acțiunilor. Nicolae Ivan este peste tot, activ și tenace, așa cum îl caracterizează Elie Cristea: „Ție îți place să te interesezi de toate, să le miști toate.”

Caracterizarea este exactă, deoarece nimeni în acești ani n-a depus un efort constant pentru ca problemele bisericești, cele învățătoresci și cele administrative să fie mai bine rezolvate, dăruind fiecărui domeniu pe oamenii cei mai buni. De aceea este numit de unii corespondenți „luptător al cauzei drepte”, (Munteanu), lăudat pentru „cunoscutul zel” cu care rezolvă problemele obștești (Vasile Lucaciu) etc. Având funcții importante și în cadrul ASTREI, este solicitat să facă o vizită la Cluj, spre a vedea starea Fundației Petran și a mormintelor donatorilor, pentru a se remedia situația. Ion Lupaș îi cere ajutor pentru ziaristul Stoica de la „Lupta”, care numai din „entuziasm juvenil de a servi cauza națională” l-a atacat pe cameleonicul Burdea, primind un an și jumătate de închisoare. Alți corespondenți îl propun să aibă grijă de redacția „Foi poporului” (Nicolae Bratu), alții (Iuliu Maniu) să găsească un om potrivit pentru a candida la Ighiu. Cele mai substanțiale sub raportul

conținutului vin din partea generației tinere, pe care el a ajutat-o să se afirme. E vorba de Octavian Goga, Oct. C. Tăslăunau, Onisifor Ghibu, Grigore Comșa etc., care îl informează asupra mersului lucrurilor din domeniul lor de acțiune, solicitând sprijin pentru continuarea studiilor. Un rol important l-a avut N. Ivan în așa zisa criză a „Tribunei”, când generația tânără a făcut zid în jurul lui Goga, care a deschis lupta „tinerilor oțeliți” pentru o mai bună corelare a forțelor naționale în obținerea de rezultate mult mai eficiente pentru întreaga masă a poporului, prin renunțarea la micile tocmele și interese minore ale celor de la conducerea PNR, care dominau politica noastră din acel moment. Modul de rezolvare a acestora și-a găsit în campania tribunistă un suport energic și hotărât, care a câștigat numeroși aderenți, dobândind o popularitate categorică în sânul păturilor largi ale populației. În timp ce cei din conducerea PNR vin cu rugăminți și sfaturi de a interveni pentru temperarea criticilor constructive ale colaboratorilor „Tribunei”, N. Ivan se așază pe pozițiile înaintate ale acestora, susținând prin toate mijloacele acțiunile lor. Nu s-a lăsat intimidat nici de acuzele deschise ale lui Goldiș, care îi cere socoteală pentru faptul de a fi încurajat această dizidență. Nicolae Ivan are meritul de a se fi așezat de partea progresului și înnoirilor și acesta e principalul atu pe care l-a folosit cu o energică străduință, încât numele lui a fost rostit cu venerație, câștigându-și aprecieri îndreptățite și o largă bază pentru acțiunile viitoare.

Organizarea de instituții bisericești clujene în timpul păstoririi Episcopului Nicolae Ivan (1921–1936)

*Cosmin Cosmuța**

În tradiția ortodoxă, Episcopul reprezintă centrul unității ecleziale și garantul continuității apostolice, fiind chemat să împlinească întreita slujire de învățare, sfințire și conducere a poporului lui Dumnezeu. Exercițarea acestei slujiri nu se limitează la dimensiunea liturgică și sacramentală, ci presupune o permanentă responsabilitate pastorală, misionară și administrativă, adaptată provocărilor fiecărei epoci istorice. În acest sens, istoria Bisericii Ortodoxe Române consemnează numeroase personalități ierarhice care au contribuit în mod decisiv la consolidarea vieții bisericești și la afirmarea identității spirituale și naționale a românilor. Între acestea, un loc aparte îl ocupă Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)¹, primul Episcop al Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului după reînființarea acesteia în anul 1921, personalitate providențială pentru organizarea și dezvoltarea Ortodoxiei transilvănene interbelice. Activitatea sa s-a desfășurat într-o perioadă de profunde transformări istorice marcată, după realizarea Marii Uniri, de necesitatea reorganizării instituțiilor bisericești din Transilvania, în vederea integrării lor în cadrul statului român unitar.

Personalitatea Episcopului Nicolae Ivan se remarcă printr-o îmbinare armonioasă între spiritul pastoral, responsabilitatea administrativă

* Cosmin Cosmuța, Prof. Univ, UBB Cluj-Napoca, e-mail: ccosmuta@yahoo.com

¹ Pentru referințe bio-bibliografice vezi: Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române 1925–2025*, Editura Basilica, București, 2025, pp. 194–196

și preocuparea pentru dezvoltarea educației teologice și a culturii românești. Prin viziunea sa, el a înțeles că misiunea Bisericii nu se limitează doar la dimensiunea liturgică, ci presupune și implicarea activă în viața socială, culturală și educațională a comunității. În acest sens, organizarea și consolidarea noii episcopii de la Cluj a presupus, după cum vom vedea în rândurile de mai jos, un efort deosebit și o mare concentrare de energie pe mai multe direcții.

Studierea personalității Episcopului Nicolae Ivan prezintă o importanță deosebită atât din perspectivă istorică, cât și teologică, deoarece acesta reprezintă modelul Ierarhului devotat Bisericii și neamului, capabil să răspundă provocărilor timpului său prin credință, discernământ și spirit organizatoric. De altfel, din generația care a luptat pentru înfăptuirea Marii Uniri², se remarcă în anii '20 și '30 ai secolului al XX-lea și alți Ierarhi, cum ar fi Patriarhul Miron Cristea³, Episcopii Roman Ciorogariu⁴ (Oradea), Justinian Teculescu⁵ și Ioan Stroia⁶ (Episcopi ai Armatei, cu sediul la Alba Iulia), Nichita Duma⁷ (Argeș), ca să-i numim doar pe câțiva. Opera și, mai ales, activitatea lui Nicolae Ivan, demonstrează că Biserica Ortodoxă Română a avut un rol esențial în consolidarea identității spirituale și culturale a românilor din Transilvania, chiar și după Marea Unire – este bine cunoscut rolul Bisericii în societatea românească din Transilvania și Banat, până la 1918⁸, contribuind la păstrarea valorilor naționale și religioase într-o epocă de schimbări majore.

² În această problemă vezi: Cosmin Cosmuța, Andreea Dăncilă-Ineoan, Emanuil Ineoan, Bogdan Ivanov, *Prezențe clericale transilvănene la Marea Unire de la Alba Iulia, 1 Decembrie 1918*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2018

³ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, pp. 113–116

⁴ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, pp. 78–80

⁵ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, pp. 360–361

⁶ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, pp. 350–351

⁷ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, pp. 135–136

⁸ Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol. III, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, îndeosebi capitolele 4 și 5

Urmele celor mai vechi Episcopii ortodoxe din zona Clujului datează din secolele XV–XVII, când au funcționat aici Episcopiile de la Vad și Feleac, cea din urmă fiind considerată, după unele documente, chiar Mitropolie⁹.

Ceva mai târziu, în secolul al XIX-lea, Mitropolitul Andrei Șaguna preconiza întemeierea mai multor Episcopii în cadrul Mitropoliei Ardealului, între care și una la Cluj¹⁰. În timpul păstoririi sale, marele Ierarh sibian a reușit, pe lângă restaurarea vechii Mitropolii Ortodoxe a Transilvaniei, să înființeze doar Episcopia Caransebeșului¹¹. Discuții concrete cu privire la organizarea unei Episcopii la Cluj s-au purtat în Sinodul arhiepiscopial și în Congresul național bisericesc de la Sibiu în anii 1892, 1895, 1900, 1903, 1904, 1906 și 1909, fără însă a se materializa în organizarea bisericească propriu-zisă¹². Abia după încheierea Primului Război Mondial s-au declanșat demersuri ce vor duce la înființarea Eparhiei clujene, iar aceste demersuri sunt strâns legate de numele asesorului consistorial sibian, Nicolae Ivan.

Chiar dacă, la venirea sa la Cluj (1919), arhimandritul Nicolae Ivan avea deja în spate o activitate bogată, cu multe realizări (era la vârsta de 66 de ani), în studiul de față ne vom referi doar la câteva din înfăptuirile sale de după Primul Război Mondial, în special la cele legate de perioada clujeană: înființarea, organizarea și grija pentru buna funcționare a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului.

⁹ Alexandru Moraru, „Rădăcinile spirituale și istorice ale Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, până în anul 1918”, în *Calendarul Renașterea 2019*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 168–170; de asemenea, a se vedea și Marius Porumb, *Bisericele din Feleac și Vad*, București, 1968, pp. 13–16

¹⁰ Mircea Păcurariu, *O viață dăruită Bisericii și Neamului. Sfântul ierarh Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei*, Editura Andreiana, Sibiu, 2012, p. 370

¹¹ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. a II-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 92

¹² Alexandru Moraru, *Istoria Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, 1921–2021. Compendiu*, Editura Presa Universitară Clujeană & Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 82–83

Episcopia

La scurt timp după realizarea actului de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, momentul întregitor al mișcării de unire a românilor într-un singur stat, desfășurat pe parcursul anului 1918, Asesorul consistorial Nicolae Ivan a înaintat Consistoriului sibian o adresă în care arăta, printre altele, dezavantajele absenței unui Ierarh ortodox între românii din părțile septentrionale ale Transilvaniei:

„Părțile din nordul arhidiecezei au fost copilul mașter al bisericii noastre. Aici rar a pus piciorul un arhiepiscop, rar s-a văzut față bisericească din clerul înalt să facă vizitații canonice. Aproape toate bisericile au fost sfințite de către protopopi, aici sunt analfabeții cei mai mulți, școalele sunt neglijate, învățătorii sunt puțini și proselitismul aici a făcut cele mai mari ravagii. Ne-au luat alte confesiuni comune întregi cu biserică și cu pământ cu tot în contra legilor, și de ani de zile am fost împiedecați să zidim biserică în Săcelul Marmației. Dacă am fi avut un episcop sau cel puțin un vicar și un consistor în acerle părți, altcum am sta cu moralitatea, cu disciplina, cu cultura poporului și în toate direcțiunile am fi putut arăta progrese mai mulțămitoare.

Credincioșii noștri nu ar avea aspectul unei turme părăsite, totul ar avea o altă înfățișare, iar centrul Cluj ar avea astăzi un număr respectabil de intelectuali, tipografie, o librărie, ziar care să răspândească cultura și lumina, până ce acum în zadar cauți după un călindar românesc. Orice întârziere a rezolvirii chestiunii e o pierdere pentru biserica noastră; se impune deci să ne folosim de toate mijloacele legale pentru înfăptuirea Consistorului în frunte cu un vicar episcopesc până ce se va putea alege episcopul. Azi sigur nu ne împedecă Guvernul să facem ordine în biserică, iar arhiepiscop care să fie jaluz (gelos, aici cu sensul de avid, lacom n.n.) de putere, nu avem. Timp mai potrivit nu se poate decât ca acum să realizăm o veche dorință a poporului și a clerului din părțile nordice reclamată în sinoade și congrese de decenii”¹³.

¹³ „Adresa asesorului consistorial Nicolae Ivan către Consistorul arhidiecezan în care solicită înființarea episcopiei dela Cluj”, din 3/16 februarie 1919, publicată

Tonul Adresei și realitățile pomenite de semnatar arată pe de o parte o bună cunoaștere a situației românilor din zona la care face referire, iar pe de altă parte o hotărâre fermă de a acționa în vederea rezolvării sau înlăturării pomenitelor neajunsuri. De altfel, unele din cele menționate aici le vom găsi în programul de păstorire al viitorului Episcop Nicolae al Clujului (atragera intelectualilor români în Cluj, tipografie, librărie, ziar etc).

În ceea ce privește viața bisericească ortodoxă din Cluj, anii 1919–1921 sunt marcați de crearea și funcționarea *Consistoriului bisericesc* – etapă primă și, în același timp, pregătitoare pentru întemeierea Episcopiei. La sfârșitul lui aprilie 1919, Sinodul arhidiecezan de la Sibiu primește propunerea concretă, din partea raportorului Dr. Valer Moldovan, de a înființa la Cluj un Consistoriu după modelul celui care era deja în funcțiune la Oradea. Propunerea a fost adoptată, iar cu înființarea a fost însărcinată o comisie formată din membri ai Sinodului arhidiecezan ce proveneau din teritoriul viitoarei Eparhii: Protopopii Teodor Herman (Dej) și Vasile Duma (Reghin), precum și mirenii Dr. Valer Moldovan, Vasile Almășan, Dr. Gavril Buzura și Dr. Pavel Roșca. Delegatul Eparhiei sibiene la conducerea noului Consistoriu clujean a fost Asesorul Nicolae Ivan¹⁴. El a devenit președinte al Consistoriului la 20 iulie 1919, iar prima ședință plenară s-a ținut în Cancelaria protopresbiterală din Cluj la 22 august/4 septembrie 1919. După slujba din Biserica ortodoxă a orașului, membrii au depus jurământul, au fost aleși funcționarii și au fost stabilite zilele ședințelor plenare și ale senatelor. S-a hotărât începerea activității la 1 octombrie 1919, iar la 2/15 octombrie Consistoriul s-a instalat în spațiile închiriate la etajul al doilea al imobilului din Piața Unirii nr. 11¹⁵. Consistoriul a primit recunoașterea Consiliului Dirigent, prin Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în baza rezoluțiilor nr.

de Sebastian Stanca, în *Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului 1919–1929*, Tiparul Tipografiei Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1930, p. 126

¹⁴ Sebastian Stanca, *Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului 1919–1929*, Tiparul Tipografiei Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1930, pp. 28–29

¹⁵ Sebastian Stanca, *Episcopia Ortodoxă Română a Vadului...*, pp. 30–33

13.494 și 23.321 din 1919. Autoritățile au acceptat să corespundă direct cu forul clujean în problemele privitoare la noua circumscripție bisericească. Această recunoaștere nu echivala cu legea de înființare a Episcopiei, dar îi oferea Consistoriului legitimitatea necesară pentru a administra parohiile, a comunica cu statul și a pregăti organizarea eparhială¹⁶. Între septembrie 1919 și decembrie 1921 Consistoriul clujean, sub conducerea lui Nicolae Ivan, a ținut 18 ședințe plenare¹⁷.

Intensa activitate evocată în rândurile de mai sus și-a arătat roadele în 1921 când s-a înființat (după unii) sau reînființat (după alții)¹⁸ Eparhia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului.

Pe parcursul acestui an (1921) este de reținut, în plan legislativ, elaborarea *Legii pentru reînființarea episcopiei române ortodoxe a Vadului și a Feleacului cu reședința în Cluj*¹⁹, adoptată la 29 martie 1921 de Senatul României cu 88 de voturi pentru și unul împotriva și ratificată de Camera Deputaților cu 120 de voturi pentru și trei împotriva. Regele Ferdinand a promulgat-o la 18 iulie 1921²⁰.

În paralel, pe plan bisericesc s-au petrecut o serie de evenimente cum a fost „Întâiul sinod ordinar al Diecezei Ortodoxe Române a Vadului și Feleacului, întrunit la Cluj la Duminica Tomii 1921”²¹, care

¹⁶ Sebastian Stanca, „Istoricul Episcopiei Clujului”, text transcris și adnotat de Mircea-Gheorghe Abrudan, în *Tabor*, anul XV, nr. 12, decembrie 2021, pp. 89–90

¹⁷ Cristian Băciu, „Consistoriul eparhial în perioada 1919–1921”, în *Calendarul Renașterea* 2019, p. 198

¹⁸ Pentru chestiunea înființării, reînființării sau reactivării eparhiei ortodoxe clujene, a se vedea studiul nostru: Cosmin Cosmuța, „Ultimul și cel mai important episod din activitatea Consistoriului Ortodox Român de la Cluj, înființarea Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului”, în *Calendarul Renașterea* 2021, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 218–221

¹⁹ Unicul articol al legii stipula: „Se reînființează vechea episcopie ortodoxă română a Vadului și a Feleacului cu teritoriul stabilit de congresul național-bisericesc al metropoliei ortodoxe române din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș etc. purtând titlul de Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului și având reședința la Cluj”.

²⁰ Alexandru Moraru, *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, p. 38

²¹ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului și Feleacului ținut la Cluj în anul 1921*, Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921

a generat și o așa-numită dispută legată de canonicitatea sau momentul constituirii Eparhiei clujene²². La 28 septembrie s-a întrunit Sinodul electoral eparhial, care și-a dat voturile pentru cei doi candidați la Scaunul episcopal: Nicolae Ivan și profesorul sibian Dr. Pavel Roșca. Datorită celor 31 de voturi, față de 26 ale contracandidatului său, Nicolae Ivan a devenit primul Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului. A urmat în noiembrie hirotonirera întru Episcop, în Catedrala mitropolitană din Sibiu, învestirea de către regele Ferdinand la București, iar la 6/19 decembrie 1921 instalarea la Cluj²³.

Multe au fost trebuințele ce se cereau grabnic rezolvate pentru buna funcționare a noii Episcopii, dar una din cele mai stringente a fost, cu siguranță, găsirea unui sediu adecvat, capabil să găzduiască și activități conexe ale Eparhiei.

Reședința eparhială își are epopeea ei, cu atât mai mult cu cât, la sosirea la Cluj a asesorului Nicolae Ivan, în prima parte a anului 1919, Biserica Ortodoxă avea aici doar sediul Protopopiatului, chiar și acesta, în afara orașului propriu-zis.

În condițiile date, în octombrie 1919, în vederea începerii efective a activității Consistoriului clujean, a fost închiriat un spațiu în Piața Unirii, nr. 11, destinat birourilor și locuinței președintelui consistorial²⁴. După câteva luni doar, grație generozității unui donator particular care a dorit să-și păstreze anonimatul, Nicolae Ivan anunța într-o ședință a Consistoriului că a fost achiziționat un imobil în strada Iuliu Maniu, nr. 31. Acest lucru se întâmpla în ianuarie 1920²⁵. În perioada care

²² Pentru amănunte vezi: Cosmin Cosmuța, *Ultimul și cel mai important episod...*, pp. 221–228

²³ Nicolae Bocșan, „Istoricul reînființării Episcopiei a Vadului, Feleacului și Clujului”, în vol. *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului la 90 de ani: (1921–2011)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, p. 90

²⁴ Iustin Tira, „Asesorul Nicolae Ivan, președintele Consistoriului eparhial Cluj”, în *Calendarul Renașterea 2019*, pp. 212–213

²⁵ Arhiva Arhiepiscopiei Clujului (în continuare AAC), *Procesele verbale ale ședințelor Consistoriului*, 1919–1920, pp. 51–52, 57–58; vezi și Paul-Ersilian Roșca, „Priorități pastorale ale episcopului Nicolae Ivan reflectate în procesele verbale ale ședințelor Consistoriului eparhial”, în *Calendarul Renașterea 2021*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 324–325

a urmat au fost achiziționate și alte imobile, punându-se treptat o bază materială pentru viitoarea Episcopie. Un moment-cheie în ceea ce privește cumpărarea de imobile pe seama Eparhiei s-a desfășurat în 1929 când, în ciuda dificultăților financiare și a prețului ridicat, Episcopia a reușit să cumpere un imobil de mari dimensiuni în Calea Regele Ferdinand nr. 98 (astăzi strada Horea)²⁶. Câțiva ani mai târziu, în 1934, acesta va face obiectul schimbului cu clădirea din Piața Cuza Vodă (azi Piața Avram Iancu), actuala reședință eparhială²⁷, aflată la vremea aceea în proprietatea Ministerului Domeniilor.

Catedrala

Cred că putem afirma, fără teama de a greși, că cea mai intensă preocupare a lui Nicolae Ivan, după înființarea Eparhiei clujene, a fost edificarea unei Biserici-catedrală care să facă cinste Clujului²⁸. Este cunoscut faptul că la sfârșitul Primului Război Mondial, singura Biserică ortodoxă clujeană era cea cu hramul *Sfânta Treime*, situată la periferia orașului. După întemeierea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului această Biserică, de dimensiuni relativ reduse, a servit drept Catedrală eparhială, aici petrecându-se la 6/19 decembrie 1921 și instalarea primului Episcop, în persoana lui Nicolae Ivan. Încă în vara anului 1919, cu ocazia ședinței extraordinare a Consistoriului arhiepiscopalean de la Sibiu, când a fost însărcinat cu organizarea Consistoriului de la Cluj, ca prim pas spre înființarea Episcopiei, Asesorul Ivan a alcătuit un *Hrisov de ctitorie*, pe care l-a prezentat forului sinodal sibian. Anticipând practic mersul lucrurilor, autorul *Hrisovului* deschidea o colecție în vederea

²⁶ Paul-Ersilian Roșca, *Priorități pastorale...*, p. 328

²⁷ Pentru istoricul actualei reședințe eparhiale vezi documenta lucrare a lui Vasile Rojneac, *Istoria reședinței mitropolitane ortodoxe române din Cluj-Napoca*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2022

²⁸ Despre catedrala clujeană au scris lucrări ample: Florea Mureșanu, *Catedrala*, Cluj, 1943; Alexandru Moraru, *Catedrala Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului*, Editura Arhiepiscopaleană, Cluj-Napoca, 1998; Marcel-Gheorghe Muntean, *Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca*, ed. a II-a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2023.

edificării unei Catedrale în orașul de la poalele Feleacului²⁹. Sosit la Cluj, în calitate de președinte al Consistoriului de aici, a prezentat *Hrisovul* într-o ședință plenară, ca pe un document de începere a demersurilor pentru edificarea unei Catedrale ortodoxe aici.

În 1920 a obținut, cu titlul de proprietate, parcul din fața Teatrului Național, ca teren pentru înălțarea Catedralei. După mai multe demersuri ce vizau întocmirea proiectului, adunarea de fonduri și atribuirea lucrării, la 7 octombrie 1923 s-a pus piatra de temelie în cadrul unei ceremonii la care Episcopul Nicolae Ivan al Clujului i-a avut ca oaspeți pe Principele Carol, Primul Ministru Ion I. C. Brătianu, Mitropoliții Nicolae al Ardealului și Pimen al Moldovei, Episcopii Nichita Duma al Argeșului și Roman Ciorogariu al Oradiei³⁰. Acest moment va fi urmat de o perioadă de 10 ani de eforturi susținute, îndreptate îndeosebi spre procurarea sumelor necesare construirii și finisajelor catedralei. În primăvara anului 1927 au putut fi achiziționate și clopotele, a căror sfințire s-a făcut într-un cadru festiv în Duminica Tomii (1 mai)³¹.

Surmontând toate greutățile ivite, terminând unele lucrări doar în mod provizoriu, la 5 noiembrie 1933 s-a împlinit unul din cele mai scumpe visuri ale lui Nicolae Ivan, sfințirea Catedralei³².

Legat de Catedrala clujeană, se cuvine să menționăm înființarea și funcționarea corului bisericesc ce a instituit o tradiție care astăzi a depășit onorabila vârstă de 100 de ani. La 31 martie 1922, cu aprobarea Consistoriului eparhial și sub patronajul Episcopului Nicolae Ivan, lua ființă Reuniunea Corală *Corul bărbătesc al Episcopiei Ortodoxe Române din Cluj*. Președinte de onoare al reuniunii era compozitorul Gheorghe Dima, iar „președinte dirigent” Vasile Petrașcu, cel ce din

²⁹ Sebastian Stanca, „Istoricul Episcopiei Clujului”, în *Călindariul Clujul Românesc pe 1923*, Cluj, 1923, p. 120

³⁰ „Solemnitatea punerii pietrii fundamentale la Catedrala noastră din Cluj”, în *Renașterea*, I (1923), nr. 6 (14 oct.), pp. 1–10

³¹ „Solemnitatea sfințirii clopotelor Catedralei ortodoxe române din Cluj”, în *Renașterea*, V (1927), nr. 19 (8 mai), pp. 2–6

³² „Trei zile memorabile: 4, 5 și 6 Noemvrie 1933 – Sfințirea Catedralei”, în *Renașterea*, XI (1933), nr. 45–46 (19 nov.), pp. 1–12

1924 va fi profesor de Muzică bisericească și Tipic la Institutul Teologic din Cluj. Corul a devenit unul mixt, din 1925, tot sub conducerea lui Vasile Petrașcu. După un provizorat de câteva luni, la sfârșitul lui 1929 și începutul lui 1930, conducerea corului a fost preluată de Augustin Bena, un teolog cu studii muzicale la Brașov, București și Berlin³³. Activitatea Corului Catedralei din Cluj continuă și astăzi.

Revista eparhială

Ideea unei publicații bisericești la Cluj poate fi urmărită încă din primele luni ale anului 1919. Chiar în adresa Asesorului Nicolae Ivan către Consistoriul arhiepiscopalian din Sibiu, din februarie 1919 (vezi mai sus) se menționează necesitatea unui „ziar care să răspândească cultura și lumina” între credincioși. Câteva luni mai târziu, într-o ședință a Consistoriului de la Cluj (22 aug./4 sept. 1919), se punea în discuție apariția unei *Gazete oficiale* prin intermediul căreia să se comunice Parohiilor deciziile și actele importante ale Consistoriului³⁴. Propunerea a fost pusă în aplicare în octombrie 1919, prin apariția publicației *Foaia Bisericească*, dar în ianuarie 1920 se constata deja că scumpirea hârtiei și tarifele mari ale tipografiilor îngreunează tot mai mult continuarea proiectului. Pentru acest motiv *Foaia* și-a încetat apariția după primele șase numere³⁵.

După înființarea Eparhiei, în septembrie 1923, proiectul a fost reluat sub forma revistei *Renașterea*. Aceasta devenea organul oficial al Eparhiei și Parohiile erau obligate să se aboneze la ea, după cum li se comunică chiar prin intermediul revistei:

„Foaia noastră oficială se trimite la toate oficiile protopopești și parohiale și este a se păstra până la finea anului, când se va lega,

³³ Vasile Stanciu, „Corul Catedralei mitropolitane din Cluj-Napoca (1922–2022) – 100 de ani de la înființare”, în *Calendarul Renașterea 2025*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2025, pp. 298–304

³⁴ AAC, *Procese verbale ale ședințelor Consistoriului*, 1919–1920, pp. 17–18

³⁵ Paul-Ersilian Roșca, *Priorități pastorale...*, pp. 344–345

și va forma o parte întregitoare a arhivei fiecărui oficiu parohial. Abonarea este obligatorie pentru fiecare parohie, care va avea să și răspundă pentru anul curent 1923 cu 40 lei cari se trimit la Cassa diecezană, imediat după primirea numărului prim.

Consistoriul va publica pe calea aceasta oficiilor protopopești și parohiale, toate circularele și măsurile pentru o administrație mai promptă și mai cu efect.

Toate oficiile noastre subalterne se vor conforma ordinelor acelor circulare fără altă somație specială.

Gazeta apare deocamdată în fiecare săptămână odată. Prea onorații domni protopopi vor controla cu ocazia inspecțiilor și manipularea gazetei din partea oficiilor parohiale”³⁶.

De la apariția sa până la finele păstoririi lui Nicolae Ivan, redacția Renașterii a fost încredințată rând pe rând unor colaboratori apropiați ai Ierarhului: Protopopul-stavrofor dr. Sebastian Stanca (până la 1 mai 1927), profesorul dr. Orest Bucevschi (1927–1928), Protoiereul Dumitru Antal (1928–1933) și profesorul Ioan Mateiu (1934–1936)³⁷.

Menționăm că în anii Dictatului de la Viena (1940–1944) revista a apărut la Alba Iulia, sub ocrotirea Vicariatului de acolo³⁸, revenind la Cluj din 1945. În 1950 apariția ei a fost oprită de regimul comunist, iar din primele zile ale anului 1990 vede lumina tiparului neîntrerupt până astăzi.

Biblioteca

Preocupat fiind permanent de răspândirea culturii între credincioșii și preoții Eparhiei, Nicolae Ivan a organizat încă din 1922 o bibliotecă eparhială. În bugetul anului fiscal 1922–1923 era prevăzută, pentru acest

³⁶ „Comunicări”, în *Renașterea*, I (1923), nr. 1 (1 sept.), p. 4

³⁷ Andreea Dăncilă Ineoan, „Oamenii ierarhului... Nicolae Ivan și echipa începutului de drum”, în *Calendarul Renașterea 2021*, pp. 355–379

³⁸ Cosmin Cosmuța, *Vicariatul Ortodox Român Alba Iulia 1940–1945*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, pp. 293–302

scop, suma de 10.000 de lei³⁹. În 1924 biblioteca avea deja 320 de opuri în 336 de volume⁴⁰. An de an acest fond a sporit, așa încât în 1936, la trecerea lui Nicolae Ivan la cele veșnice, fondul de carte ajunsese la 1.200 de opuri, pe lângă care se mai găseau 56 de anuare, 78 de Protocoale sinodale, 14 reviste și 30 de partituri muzicale⁴¹.

Învățământul

În (deja) vestita Adresă către Consistoriul arhiepiscopal din Sibiu, din februarie 1919, Asesorul Nicolae Ivan face referire la starea învățământului românesc din nordul Transilvaniei, descriind-o în termeni destul de sumbri: „... aici sunt analfabeții cei mai mulți, școalele sunt neglijate, învățători sunt puțini”⁴². Conștient de gravitatea situației, la 1 noiembrie 1919, în calitate de președinte al Eforiei școlare din Cluj, face un apel către românii din oraș și din împrejurimi să sprijine școlile românești care-și deschideau în acea toamnă pentru prima dată porțile. De asemenea, dădea dispoziție ca în Parohiile în care nu există învățător, preotul să facă instrucția școlară a elevilor, singurii exceptați de la această îndatorire fiind cei bolnavi⁴³.

În anii 1919–1923 au fost intense discuțiile pe tema clădirilor școlilor confesionale, pe care autoritățile civile le solicitau pentru a le folosi în procesul învățământului primar de stat. Se poate observa în ședințele Consistoriului din acest interval un interes viu al Eparhiei

³⁹ *Actele Sinodului ordinar...* 1922, p. 147

⁴⁰ *Actele Sinodului ordinar...* 1924, p. 88

⁴¹ *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1936*, Tiparul Tipografiei Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1937, p. XXIV

⁴² „Adresa asesorului consistorial Nicolae Ivan către Consistoriul arhiepiscopal în care solicită înființarea episcopiei de la Cluj”, din 3/16 februarie 1919, publicată de Sebastian Stanca, în *Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului 1919–1929*, Tiparul Tipografiei Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1930, p. 126

⁴³ Nicolae Vasiu și Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936) ctitorul reînviatelor eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*, ed. a II-a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, pp. 88–89

clujene pentru aceste edificii, ca și așteptarea unei poziții oficiale a Bisericii în această problemă, la nivel național⁴⁴.

Un loc aparte în preocupările Ierarhului Nicolae Ivan l-a ocupat *învățământul teologic*. Edificarea unei Școli teologice la Cluj⁴⁵, alături de edificarea Catedralei, s-a numărat între proiectele cele mai apropiate de sufletul Episcopului Nicolae. În acest sens, în 1921 vlădica spunea următoarele:

„Am considerat mai ales școala teologică pentru viața eparhiei ca inima dintr-un corp, fără de care nu poate trăi. Satele noastre rămase fără preoți pe timpul războiului așteptau cu nerăbdare să vadă la altarele lor apostoli noi, care să le propovăduiască, cu vreme și fără vreme, cuvântul lui Dumnezeu”⁴⁶.

Ne putem da seama din cele de mai sus că lipsa de preoți afecta viața Parohiilor. De altfel, la Adunarea eparhială din anul 1922, Ierarhul mărturisea din nou că peste 70 de „comune bisericești sunt lipsite de păstorul lor sufletesc”⁴⁷.

În 1923 Nicolae Ivan a adresat mai multe memorii autorităților statului: Primului Ministru, Ministrului cultelor și celui al instrucțiunii publice, precum și Senatului Universității din Cluj, întrucât intenționa înființarea unei Facultăți de teologie care să funcționeze în cadrul Universității. Se pare că nici reprezentanții statului, nici cei ai forului academic nu s-au grăbit să răspundă acestor adrese. În cele din urmă, Consiliul de Miniștri a aprobat înființarea unui Institut teologic, nu ca o facultate în cadrul Universității, ci mai degrabă ca o Academie teologică, de felul celor care funcționau și în alte centre episcopale din Transilvania (Sibiu, Arad, Caransebeș, Oradea)⁴⁸.

⁴⁴ Paul-Ersilian Roșca, *Priorități pastorale...*, pp. 330–336

⁴⁵ Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924–1952)*, ed. a II-a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2020

⁴⁶ Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și a Neamului 1924–1934*, Cluj, 1934, p. 7

⁴⁷ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1922*, Tipografia Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1923, p. 69

⁴⁸ Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar...*, pp. 34–36

Găsirea unui sediu pentru Institut a fost o adevărată epopee. La cererea Episcopiei, autoritățile locale au oferit câteva variante de imobile, fie mult prea scumpe pentru posibilitățile eparhiale, fie necorespunzătoare din alte puncte de vedere. În cele din urmă, s-a ajuns la un acord asupra închirierii unei clădiri din strada Bălcescu, nr. 21. De acolo trebuiau însă evacuați niște chiriași și un dispensar de copii, lucru pe care Primăria Cluj nu și l-a asumat, lăsându-l în seama beneficiarului (Episcopia). Această situație a generat o reacție în presa care, în mod tendențios, prezenta situația în defavoarea Bisericii. În cele din urmă, după multe intervenții, clădirea – cu o capacitate de 60–70 de locuri – a fost obținută⁴⁹.

Pasul următor a fost recrutarea unui corp profesoral corespunzător. În acest scop, Episcopul Nicolae a apelat la doi distinși oameni de cultură, profesori la Universitatea Daciei Superioare din Cluj și vechi prieteni ai săi: Pr. Prof. Dr. Ioan Lupaș și Prof. Dr. Silviu Dragomir. Ambii predaseră și la Academia „Andreiană” din Sibiu. Celui de al doilea i-a fost încredințată de Adunarea Eparhială din mai 1924 alcătuirea unui proiect de Regulament pentru recrutarea personalului didactic pentru Institutul teologic clujean, sarcină pe care a îndeplinit-o cu multă seriozitate⁵⁰. Aceeași Adunare a hotărât ca patronul Institutului să fie Sf. Nicolae (și ca un semn de apreciere față de eforturile depuse de Episcopul Nicolae Ivan pentru înființarea Școlii teologice)⁵¹.

În august 1924 Consistoriul eparhial a ales pentru posturile didactice de la Institut pe șapte din cei treisprezece candidați. Toți cei selectați aveau titlul de doctor: Orest Bucevski⁵² la Dogmatică, Liviu Galaction

⁴⁹ Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar...*, pp. 36–39

⁵⁰ Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar...*, pp. 42–44

⁵¹ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1924*, Tipografia Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1925, pp. 43–45

⁵² Valentin Vesa (PS Benedict), „Arhidiaconul dr. Orest Bucevski, un profesor de vocație și un misionar înzestrat”, în *Anuar XVIII, 2014–2015*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2016, pp. 187–192

Munteanu⁵³ la Studiul biblic, Gheorghe Stănescu⁵⁴ la Istoria bisericească, Andrei Buzdug⁵⁵ la Teologie practică, Ioan Pașca⁵⁶ la Morală creștină, Vasile Sava⁵⁷ la Drept bisericesc și Vasile Petrașcu⁵⁸ la Cântări bisericești și tipic. Ulterior lista a fost completată și cu alte cadre didactice, titulari sau suplinitori, dintre care dăm doar câteva exemple: Isidor Todoran, Ioan Zăgrean, Ioan Lupaș, Ilarion Felea, Florea Mureșanu⁵⁹.

După ce a funcționat în primul an (1924–1925) ca Institut teologic cu trei ani de studiu, din 1925 acesta s-a transformat în Academie teologică, iar durata studiilor a crescut la patru ani, ceea ce a adus și o creștere a nivelului de pregătire a studenților. Totodată a fost elaborat un nou Regulament de funcționare, în care era amănunțit prevăzută structura, modul de organizare, disciplinele studiate în fiecare an, precum și alte lucruri⁶⁰.

Pe toată durata păstoririi sale, Episcopul Nicolae Ivan s-a străduit, pe lângă completarea posturilor didactice cu oameni foarte bine pregătiți, să îmbunătățească mereu condițiile de studiu și cazare ale studenților, prin renovarea spațiilor și achiziționarea unora noi. La împlinirea a 10 ani de existență a Academiei (1934), în Eparhie

⁵³ Olimpiu Nicolae Benea, „Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – reper biografic și științific în spațiul biblic românesc”, în *Anuar XVIII, 2014–2015*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2016, pp. 43–74

⁵⁴ Gabriel Gărdan, „Prof. Dr. Gheorghe Stănescu (1897–1956)”, în vol. 90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj (1924–2014), Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 24–26

⁵⁵ Mircea Gelu Buta, „Andrei Buzdug (1891–1939) primul rector al Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj”, în *Anuar XVIII, 2014–2015*, pp. 215–230

⁵⁶ Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar...*, pp. 202–203

⁵⁷ Răzvan Perșa, „Predarea Dreptului bisericesc în cadrul învățământului universitar clujean până la instaurarea comunismului”, în *Anuar XXIV, 2020–2021*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 221–227

⁵⁸ Vasile Stanciu, *Corul Catedralei mitropolitane...*, pp. 299–303

⁵⁹ Pentru lista completă a cadrelor didactice și biografiile lor, vezi Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar...*, pp. 201–253

⁶⁰ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1925*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1926, pp. 79–93

funcționau peste 100 de preoți absolvenți ai acesteia⁶¹, ceea ce arată că instituția și-a împlinit menirea de a pregăti slujitori ai altarelor care aveau să ocupe o bună parte din Parohiile vacante semnalate de Vlădica Nicolae în 1922.

După trecerea la Domnul a ctitorului său, Academia și-a continuat activitatea ca atare, până în 1948, când a fost transformată în Institut Teologic de grad universitar, asemeni celor din Sibiu și București, dar după numai câțiva ani, în 1952, din ordinul autorităților comuniste, Institutul a fost închis. Abia în 1990, după căderea regimului totalitar, tradiția învățământului teologic universitar a fost reluată la Cluj-Napoca prin reactivarea vechiului Institut Teologic de grad universitar, devenit în 1992 Facultate de Teologie în cadrul Universității clujene Babeș-Bolyai.

Muzeul

Anul 1924 a mai adus o realizare pe seama Eparhiei clujene: deschiderea unui Muzeu cu scopul de a aduna „tot materialul de importanță istorică pentru bisericile Eparhiei noastre”⁶². Cu toate acestea, după un an, se constata că preoții Eparhiei, lipsiți fiind de simț practic în ce privește colectarea vestigiilor cu valoare istorică, au adunat doar 15 obiecte de acest fel. Se impuneau, deci, măsuri riguroase pentru salvarea prin intermediul muzeului a obiectelor respective⁶³.

Într-adevăr, în anii care au urmat, numărul obiectelor intrate în posesia Muzeului a crescut după cum se poate vedea și din documentele eparhiale. În 1930 numărul obiectelor era de 49. La acestea se adăugau 125 de cărți vechi, 30 de antimise, 1.740 de acte vechi ș.a.⁶⁴ Fără a face salturi spectaculoase, colecțiile Muzeului au continuat să crească, așa încât în 1936 numărul obiectelor ajunsese la 60, iar cel al cărților

⁶¹ „Serbarea jubiliară a Academiei teologice”, în *Renașterea*, XII (1934), nr. 48 (2 dec.), p. 2

⁶² *Actele Sinodului ordinar...* 1924, p. 89

⁶³ *Actele Sinodului ordinar...* 1925, p. 54

⁶⁴ *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1930*, Tiparul Tipografiei Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1930, p. 59

vechi la 140. În același an, după moartea Episcopului întemeietor, Consiliul eparhial a hotărât să adune într-o încăpere din Reședința eparhială obiecte legate de începuturile episcopiei (mobilier etc), precum și obiecte personale ale răposatului Episcop Nicolae⁶⁵.

Astăzi, Muzeul este adăpostit într-un spațiu corespunzător, amenajat la subsolul Bisericii-catedrale, în apropierea locului de odihnă al Episcopului Nicolae Ivan și al urmașilor săi.

Tipografia

Am arătat mai sus că imposibilitatea continuării apariției *Foii bisericești*, în 1920, a fost cauzată, printre altele, și de prețurile – destul de mari – ce trebuiau plătite pentru tipărirea periodicului. Probabil aceasta a fost una din cauzele care l-au îndemnat pe Nicolae Ivan să încerce să întemeieze o tipografie pe seama Episcopiei. Lucrul s-a împlinit în 1926, căci la 6 iulie, în aceeași zi cu sfințirea crucii principale pentru Catedrala aflată în construcție, Vlădica Nicolae a avut bucuria să poată sfinți și noua tipografie eparhială⁶⁶. Aceasta era dotată cu două mașini de tipărit, litere noi și ustensile moderne, precum și cu instalație electrică. Aici s-a tipărit deja primul număr din *Renașterea*, apărut după sfințire. Prilejul a fost folosit de redacția revistei eparhiale pentru a mulțumi direcțiunii tipografiei *Cartea Românească*, cea care tipărise până atunci revista bisericească, de la primul ei număr (septembrie 1923)⁶⁷.

După numai un an, Nicolae Ivan anunța cu satisfacție Adunarea eparhială că, în tipografia proprie, au văzut lumina zilei o *Carte de rugăciuni* în 20.000 de exemplare, *Calendarul* cu șematism, revista *Renașterea*, *Actele Adunărilor eparhiale* din anii 1925 și 1926⁶⁸.

⁶⁵ *Actele Adunării Eparhiale... 1936*, p. XXIV

⁶⁶ „Sfințirea Crucii Catedralei noastre și a tipografiei”, în *Renașterea*, IV (1926), nr. 28 (11 iul.), p. 1

⁶⁷ „Haină nouă”, în *Renașterea*, IV (1926), nr. 28 (11 iul.), p. 6

⁶⁸ Nicolae Vasîu și Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)*..., p. 109

Librăria

În curând a luat ființă și o librărie, care distribuia lucrările executate de tipografia eparhială ori imprimările necesare oficiilor parohiale și protopopești, dar vindea și alte lucrări cu caracter religios, beletristic sau științific, precum și veșminte bisericești, prapori și alte obiecte necesare bisericilor din Eparhie. Din cauză că de la început nu a fost foarte rentabilă, librăria a fost plasată sub aceeași administrație cu tipografia, formând o singură entitate economică în cadrul Eparhiei⁶⁹.

În loc de concluzii

Fără a epuiza subiectul activității și realizărilor Episcopului întemeietor, am încercat în materialul de față să sintetizăm, în câteva pagini, felul în care omul Nicolae Ivan, sosit la Cluj în 1919, cu o bogată experiență administrativă și organizatorică, a înțeles să pună pe picioare o Episcopie ortodoxă care-i cuprindea pe credincioșii din părțile nordice ale Transilvaniei, care nu avuseseră prea des prilejul să beneficieze de prezența unui Ierarh în mijlocul lor. După 15 ani de intensă și rodnică păstorie, moartea lui Nicolae Ivan, întâmplată la 3 februarie 1936, încheia perioada de început a noii Episcopii, dar instituțiile construite sau consolidate în timpul acesta au continuat să definească viața bisericească ortodoxă din regiune. Din acest motiv, Vlădica Nicolae Ivan ocupă un loc aparte în Istoria Bisericii Ortodoxe din Transilvania: el nu a fost numai primul Episcop al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, înființată în 1921, ci și principalul organizator al acesteia, contribuind la transformarea Clujului într-un important centru al vieții ortodoxe românești. Multe din instituțiile întemeiate sub păstoria sa se află în funcțiune și azi, împlinindu-și rostul printre credincioșii și clerul eparhiei clujene.

⁶⁹ Nicolae Vasiliu și Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936)*..., p. 109

Vocația publicistică a lui Nicolae Ivan înainte de episcopat

*Maxim (Iuliu-Marius) Morariu**

Introducere

Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936) a fost, apodictic, o personalitate de prim rang a culturii și spiritualității românești ardelenice. O dovedesc, între altele, cercetările care i-au fost dedicate în ultima vreme¹, dar și atenție care se conferă moștenirii sale de către urmași. Cu toate acestea, atunci când se referă la dânsul, cei mai mulți cercetători insistă asupra activității sale din timpul Episcopatului clujean (1921–1936). Accentul cade pe activitatea sa de ctitor al re-înființatei Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului și pe modul în care ceea ce a realizat el aici se constituie într-o moștenire pentru generațiilor viitoare. Zidiri, materiale, ori sufletești, precum Catedrala, Sediul episcopal, tipografia, Institutul Teologic, devenit apoi Academie², ori multe altele, înscriu cu adevărat o pagină de neșters în biografia sa.

* Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, Pr. Prof. Dr., Canada, e-mail: iuliumariusmorariu@gmail.com

¹ Nicolae Vasiu, Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936). Ctitor al reînviatelor Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*, ediția a II-a, îngrijită de Iustin Tira, Editura Renașterea, 2015; Iustin Tira, Mircea Popa, Andreea Oana Dăncilă (coord.), *Efigiile ierarhului – restituiri Nicolae Ivan*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2019; Cosmin Cosmuța, *Episcopul Nicolae Ivan al Vadului, Feleacului și Clujului : (1921–1936) : în slujba credinței străbune și a românilor ortodocși din Transilvania*, vol. 1–2, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022; <https://radiorenasterea.ro/episcopul-nicolae-ivan-si-vocatia-sa-de-ctitor-de-lacasuri-sfinte-si-de-institutii-laice-si-bisericesci/>, accesat 02.03.2026

² Pentru detalii, vezi: Alexandru Moraru, „Primii licențiați ai academiei teologice ortodoxe române din Cluj între anii 1924–1936”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, serie „Theologia Orthodoxa”, LII (2007), nr. 2, pp. 45–53

Ar putea lăsa, însă, să se înțeleagă, că tot ceea ce a făcut notabil Ierarhul se rezumă la acestea. Din acest motiv, vom încerca să ne aplecăm în rândurile următoare asupra unui aspect mai puțin investigat de către istoriografia contemporană, respectiv activitatea sa de publicist de dinainte de Episcopatul clujean. Ea vine în completarea celei de Preot misionar la Penitenciarul Aiud³, cea de Consilier al Mitropoliei sibiene⁴, cea de membru în comitetul de conducere al diferitelor bănci⁵, cea de Protopop de Alba-Iulia⁶ ori cea de loțiitor de Protopop de Orăștie.

Vocația publicistică a lui Nicolae Ivan înainte de Episcopat

Dacă în calitate de Protopop, preot de penitenciar, ori loțiitor de Protopopiat, Nicolae Ivan s-a dovedit extrem de dinamic, reușind organizarea în timp record de concursuri pentru Parohiile vacante din cadrul instituțiilor pe care le conducea, ca publicist, s-a dovedit de

³ Alexandru Baba, „Cuvântarea P. C. Sa Alexandru Baba, protopopul Alba-Iuliei”, în vol. *Săvârșirea din viață și punerea în mormânt a Prea Sfințitului Episcop Nicolae Ivan*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1936, p. 47

⁴ Nicolae Bălan, „Cuvântarea Î.P.S.S. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, în numele Bisericii”, în vol. *Săvârșirea din viață și punerea în mormânt a Prea Sfințitului Episcop Nicolae Ivan*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1936, p. 28. Cf. Mircea Păcurariu, „Nicolae Ivan – „Asesor consistorial” la Sibiu și episcop la Cluj”, în vol. *Cărturari sibieni de altădată*, col. *Universitaria*, Seria *Historica*, vol. 24, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 321; D. Lăpădat, „Episcopul Nicolae Ivan ca învățător în Săliște 1877–1894”, în *Renașterea*, XIV (1936), nr. 9, p. 1

⁵ Nicolae Ivan a fost și membru întemeietor și președinte al băncilor „Iulia” din Alba-Iulia, „Vatra” (din Cluj, din anul 1907), „Lumina” (la Sibiu, al cărei conducător a fost în perioada 1910–1921) ***; *Prinos P.S. Episcop Nicolae Ivan la aniversarea de 80 de ani*, Tiparul Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1935, p. 54; ***, „P.S.S. Episcopul Nicolae Ivan – note biografice”, în vol. *Prinos P.S. Episcop Nicolae Ivan la aniversarea de 80 de ani*, Tiparul Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1935, p. 63

⁶ ***, *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, p. 62 Cf. ***, „Scurte note biografice”, în vol. *Săvârșirea din viață și punerea în mormânt a Prea Sfințitului Episcop Nicolae Ivan*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1936, p. 53; Cosmin Cosmuța, „Clujul Bisericesc Reprezentat la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, XXII (2018–2019), pp. 105–122

asemenea un bun mânuitor al condeiului. Adesea, revista eparhială de la Sibiu vine să reflecte preocupările sale, secțiunea de anunțuri conținând constant anunțuri de concursuri pentru postul de Paroh în Protopopiatul de Orăștie⁷, ori cel de Alba-Iulia, precum și construirea de școli, ori ocuparea de posturi de profesori aici⁸. Deși redundante

⁷ Cf. Nicolae Ivan, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLI (1883), nr. 80, p. 320; Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLI (1883), nr. 88, p. 322; Idem, „Publicațiune oficială”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 98, p. 392; Nicolae Ivan, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 17, p. 68; Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 18, p. 72; Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), p. 208; Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 56, p. 224; Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 77, p. 308; Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 80, p. 320; Idem, „Concurs” în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 101, p. 404

⁸ Vezi, de exemplu: Nicolae Ivan, „Zidirea școlei gr.-ortodoxe din Tibru, protopresbiteriatul Alba-Iulia”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 69, p. 276; Idem, „Publicațiune oficială”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 108, p. 432; Idem, „Edict”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 115, p. 460; Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 122, p. 488; Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 136, p. 544; Idem, „Din viața noastră constituțională bisericească. Raportul administratorului protopresbiterial al tractului Alba-Iulia, Nicolau Ivan, la sinodul protopresbiterial ținut în 25 Februarie a.c.”, în *Telegraful Român*, XII (1892), nr. 54, p. 215; Idem, „Din viața noastră constituțională bisericească. Raportul administratorului protopresbiterial al tractului Alba-Iulia, Nicolau Ivan, la sinodul protopresbiterial ținut în 25 Februarie a.c.”, în *Telegraful Român*, XXXIX (1893), nr. 55, p. 219; Idem, „Din viața noastră constituțională bisericească. Raportul administratorului protopresbiterial al tractului Alba-Iulia, Nicolau Ivan, la sinodul protopresbiterial ținut în 25 Februarie a.c.”, în *Telegraful Român*, XII (1893), nr. 57, p. 227; Idem, „Repararea bis. Gr.-ort. din parohia Cetea, protopopiatul Albei-Iulia”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), p. 232; Idem, „Dare de samă și mulțămită publică”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 19, p. 75; Idem, „De ce stăm noi mai rău ca alte popoare?”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 21, 1893, p. 84; Idem, „De ce stăm noi mai rău ca alte popoare?” în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 19, p. 75; Idem, „Din viața noastră constituțională bisericească”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 24, p. 91; Idem, „Zidirea bisericeii gr.-ort. Din parohia Totoiu, protopresbiteriatul Alba-Iulia”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 47, p. 188; Idem, „Avis”, în *Telegraful Român*, XXXIX (1891), nr. 129, p. 515; Idem, „Corespondențe particulare ale Telegrafului Român”, Alba-Iulia, în 24 Ianuarie, 1893”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 9, p. 35; Idem, „La chestiunea dotațiunii preoților”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 3, p. 10; Idem, „La chestiunea dotațiunii preoților”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 4, pp. 13–14; Idem, „Publicațiune oficială”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 7, 1896, p. 28; Idem, „Consemnațiune oficială”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 12, p. 48

pe alocuri, aceste scurte anunțuri, bine scrise, precise sub aspectul informației oferite, vădesc preocupările celui în cauză pentru actul scriitoricesc. Prins în angrenajul administrației bisericești, de care, precum țin să arate specialiștii, se achită cu mult profesionalism⁹, Nicolae Ivan nu are decât sporadic răgazul de a scrie texte teologice de amploare, fapt pentru care considerăm că și acestea trebuie văzute în legătură cu vocația sa cărturărească și publicistică, pe care o întregesc.

Dacă la Cluj va înființa revista *Renașterea*, organul oficial eparhial, unde va publica apoi în repetate rânduri texte valoroase, fiind în același timp colaborator și la *Viața Ilustrată* sau *Foaia Diecezană*, la Sibiu, în calitate de redactor șef al *Telegrafului Român*, el se va ocupa nu doar de anunțurile pomenite anterior, ci și de rubrica „Variatăți”. Din păcate, întrucât multe dintre ele nu sunt semnate, poartă doar inițiale, sau sunt semnate sub pseudonim, e extrem de dificilă identificarea tuturor textelor din acest areal care-i poartă semnătura¹⁰.

Privite în relație cu activitatea sa de după alegerea ca Episcop la Cluj, unde de la „o masă și două scaune”¹¹, a reușit să lase moștenire o moștenire aparte, atât sub aspect edilitar, cât și cultural sau spiritual,

⁹ Vezi: Alin Albu, „Perspectivă istoriografică asupra protopopiatului ortodox de la Alba-Iulia” – sec. XVII–XX (partea a II-a sec. XVIII–XX)”, în *Altarul Reîntregirii*, Serie nouă, XIII (2008), nr. 3, p. 324; Niculiță Pascu, „Protopopiatul Ortodox Alba-Iulia de la începuturi până astăzi”, în vol. *Îndrumător pastoral Reîntregirea*, vol. XXI, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2005, p. 264; Ioan-Vasile Leb, „Nicolae Ivan (1855–1936), întâiul episcop al vadului, Feleacului și Clujului”, în *Tabor*, V (2011), nr. 9, 2011, p. 14; Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 218; Alexandru Moraru, „Înfăptuiri de seamă ale ortodoxiei clujene între 1918–1940”, în *80 de ani de administrație românească la Cluj-Napoca*, vol. 2, Primăria Municipiului Cluj, Cluj-Napoca, 1999, p. 103 ș. u.; Ioan Zăgrean, „Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936), primul ierarh român al reînviatelor Episcopiei a Vadului, Feleacului și Clujului”, în *Mitropolia Ardealului*, XVI (1976), nr. 1–3, pp. 416–427

¹⁰ Vezi, de exemplu: Nicolae Ivan, „Variatăți”, în *Telegraful Român*, XXXIX (1891), nr. 61, pp. 243–244. Pentru detalii, vezi și: Iuliu-Marius Morariu, „Viața și activitatea lui Nicolae Ivan înainte de episcopatul clujean”, în *Cetatea culturală*, Seria V, an XV (2014), nr. 27(125), pp. 47–51

¹¹ Ioan Lupaș, *Un mare ierarh: episcopul Nicolae Ivan*, în *Gând Românesc*, IV (1936), nr. 2, p. 70

constând din Catedrala nou-edificată, Academia Teologică, diferitele imobile, tipografia, fonduri și multe altele¹², aceste texte vin să vorbească despre constanța în principii și alegeri a viitorului Episcop. Ele lasă deja să se întrevadă abilitățile lui administrative, capacitatea sa extraordinară de a organiza lucruri și instituții ori forța sa creatoare.

Concluzii

Activitatea publicistică a lui Nicolae Ivan de dinainte de Episcopat, complementară celei de Consilier al Mitropoliei din Sibiu, Protopop de Alba-Iulia, locțiitor de Protopop de Orăștie, membru al diferitelor bănci și institute românești, preot de penitenciar și altora asemenea, vine să deconspire profilul unui om polivalent, cu preocupări multiculturale. Viitorul Ierarh reîntemeietor al Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului reușește să arate și sub aspectul muncii de condeier că este un slujitor vrednic al altarelor străbune, capabil de realizări frumoase și dedicat cauzei românești, chiar și în vremuri care nu vor fi întru totul prielnice neamului nostru. Scurtele, dar clarele anunțuri pentru Parohii dovedesc preocuparea sa pentru a asigura prezența preotului, sau a dascălului, după caz, în fiecare localitate românească, dar și interesul său pentru construirea de școli, remunerarea pe măsura competenței a slujitorului altarului și al școlii și dorința lui

¹² Pentru detalii, vezi: ***, „Raportul consistoriului diecesan Cluj către Sinodul Diecesan (doc. nr. 1146/921)”, în vol. *Actele sinodului ordinar al Eparhiei Vadului și Feleacului, ținut la Cluj în anul 1921*, Tipografia Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921, pp. 83–84; ***, „Sedința V, ținută la 11 Maiu 1921”, în vol. *Actele sinodului ordinar al Eparhiei Vadului și Feleacului, ținut la Cluj în anul 1921*, Tipografia Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921, p. 51; ***, *Raportul Senatului bisericesc (doc. nr. 2562/1924)*, în vol. „Actele sinodului Ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1924”, Editura Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1925, p. 100; Alexandru Moraru *Catedrala Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului*, Editura Arhidiecezane, Cluj-Napoca, 1998; ***, „Secția economică (doc. nr. 3652–1937)”, în vol. *Actele adunării eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținute la Cluj în anul 1937*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, Cluj, 1938, p. XXV

de a demonstra celor de alt neam că, în ciuda faptului de a se găsi sub stăpânire străină, românii nu sunt cu nimic mai prejos decât ei. În același timp, lasă să se întrevadă, așa cum am pomenit deja, competențele viitoare în administrație și pastorație ale celui pomenit, precum și capacitatea acestuia de a comunica, atât verbal, cât și prin intermediul condeiului, într-o manieră impecabilă, fapt care va aduce, apodictic, un mare serviciu Ortodoxiei românești de pe aceste meleaguri. Dat fiind faptul că, în ciuda redundanței celor mai multe dintre textele avute în vedere, acestea vădesc o preocupare constantă pentru neamul românesc și propășirea lui, socotim important ca orice reevaluare biografică a marelui Ierarh, vrednic urmaș al întemeietorilor Mitropoliei de la Feleac¹³, să înceapă de la acestea și să le vadă în raport de continuitate cu ceea ce va realiza acesta ulterior. Căci Nicolae Ivan a fost, prin tot ceea ce a reușit să realizeze în decursul vieții sale, un bărbat dedicat credinței și slujirii lui Dumnezeu, dar și cauzei românești, pe care a reușit să o slujească cu credincioșie.

Bibliografie

A. Documente

1. ***, „Raportul consistoriului diecesan Cluj către Sinodul Diecesan (doc. nr. 1146/921)”, în vol. *Actele sinodului ordinar al Eparhiei Vadului și Feleacului, ținut la Cluj în anul 1921*, Tipografia Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921
2. ***, „Ședința V, ținută la 11 Maiu 1921”, în vol. *Actele sinodului ordinar al Eparhiei Vadului și Feleacului, ținut la Cluj în anul 1921*, Tipografia Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921
3. ***, *Raportul Senatului bisericesc (doc. nr. 2562/1924)*, în vol. „Actele sinodului Ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1924”, Editura Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1925

¹³ Pentru detalii, vezi: Ioan Aurel Pop, „Tradiția istorică a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului”, în vol. *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului la 90 de ani (1921–2011)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, pp. 35–53

4. ***, „Secția economică (doc. nr. 3652–1937)”, în vol. *Actele adunării eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținute la Cluj în anul 1937*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, Cluj, 1938

B. Publicistica lui Nicolae Ivan

5. Ivan, Nicolae, „Avis”, în *Telegraful Român*, XXXIX (1891), nr. 129
6. Ivan, Nicolae, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 80
7. Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 88
8. Nicolae Ivan, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 17
9. Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 18
10. Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896)
11. Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 56
12. Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 77
13. Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 80
14. Idem, „Concurs” în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 101
15. Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 122
16. Idem, „Concurs”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 136
17. Idem, „Consemnațiune oficială, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 12
18. Idem, „Correspondențe particulare ale Telegrafului Român”, Alba-Iulia, în 24 Ianuarie, 1893”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 9
19. Idem, „Dare de samă și mulțămită publică”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 19
20. Idem, „De ce stăm noi mai rău ca alte popoare?”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 21, 1893
21. Idem, „De ce stăm noi mai rău ca alte popoare?” în *Telgraful Român*, XLI (1893), nr. 19
22. Idem, „Din viața noastră constituțională bisericească. Raportul administratorului protopresbiterial al tractului Alba-Iulia, Nicolau Ivan, la sinodul protopresbiterial ținut în 25 Februarie a.c.”, în *Telegraful Român*, XII (1892), nr. 54

23. Idem, „Din viața noastră constituțională bisericească”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 24
24. Idem, „Din viața noastră constituțională bisericească. Raportul administratorului protopresbiterial al tractului Alba-Iulia, Nicolae Ivan, la sinodul protopresbiterial ținut în 25 Februarie a.c.”, în *Telegraful Român*, XXXIX (1893), nr. 55
25. Idem, „Din viața noastră constituțională bisericească. Raportul administratorului protopresbiterial al tractului Alba-Iulia, Nicolae Ivan, la sinodul protopresbiterial ținut în 25 Februarie a.c.”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 57
26. Idem, „Edict”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 115
27. Idem, „La chestiunea dotațiunii preoților”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 3
28. Idem, „La chestiunea dotațiunii preoților”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 4
29. Idem, „Publicațiune oficială”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 98
30. Idem, „Publicațiune oficială”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 108
31. Idem, „Publicațiune oficială”, în *Telegraful Român*, XLIV (1896), nr. 7
32. Idem, „Repararea bis. Gr.-ort. din parohia Cetea, protopopiatul Albei-Iulia”, în *Telegraful Român*, XLI (1893)
33. Ivan, Nicolae, „Variatăți”, în *Telegraful Român*, XXXIX (1891), nr. 61
34. Ivan, Nicolae, „Zidirea școlei gr.-ortodoxe din Tibru, protopresbiteratul Alba-Iulia”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 69
35. Idem, „Zidirea bisericeii gr.-ort. Din parohia Totoiu, protopresbiteratul Alba-Iulia”, în *Telegraful Român*, XLI (1893), nr. 47

C. Dicționare și enciclopedii

36. ***, *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010
37. Păcurariu, Mircea, *Dicționarul Teologilor Români*, Ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2002

D. Volume auxiliare

38. Cosmuța, Cosmin, *Episcopul Nicolae Ivan al Vadului, Feleacului și Clujului: (1921–1936): în slujba credinței străbune și a românilor ortodocși din Transilvania*, vol. 1–2, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022
39. Moraru, Alexandru, *Catedrala Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului*, Editura Arhiecezana, Cluj-Napoca, 1998
40. Tira, Iustin, Popa, Mircea, Dăncilă, Andreea Oana (coord.), *Efigiile ierarhului – restituiri Nicolae Ivan*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2019
41. Vasiu, Nicolae, Bunea, Ioan, *Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936). Ctitor al reînviatelor Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*, ediția a II-a, îngrijită de Iustin Tira, Editura Renașterea, 2015

E. Studii și articole

42. Albu, Alin, „Perspectivă istoriografică asupra protopopiatului ortodox de la Alba-Iulia” – sec. XVII–XX (partea a II-a sec. XVIII–XX)”, în *Altarul Reîntregirii*, Serie nouă, XIII (2008), nr. 3
43. Baba, Alexandru, „Cuvântarea P. C. Sa Alexandru Baba, protopopul Alba-Iuliei”, în vol. *Săvârșirea din viață și punerea în mormânt a Prea Sfințitului Episcop Nicolae Ivan*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1936
44. Bălan, Nicolae, „Cuvântarea Î.P.S.S. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, în numele Bisericii”, în vol. *Săvârșirea din viață și punerea în mormânt a Prea Sfințitului Episcop Nicolae Ivan*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1936
45. Cosmuța, Cosmin, „Clujul Bisericesc Reprezentat la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, XXII (2018–2019)
46. Lăpădat, D., „Episcopul Nicolae Ivan ca învățător în Săliște 1877–1894”, în *Renașterea*, XIV (1936), nr. 9
47. Leb, Ioan-Vasile, „Nicolae Ivan (1855–1936), întâiul episcop al vadului, Feleacului și Clujului”, în *Tabor*, V (2011), nr. 9, 2011

48. Lupaș, Ioan, *Un mare ierarh: episcopul Nicolae Ivan*, în *Gând Românesc*, IV (1936), nr. 2
49. Morariu, Iuliu-Marius, „Viața și activitatea lui Nicolae Ivan înainte de episcopatul clujean”, în *Cetatea culturală*, Seria V, an XV (2014), nr. 27(125)
50. Moraru, Alexandru, „Înfăptuiri de seamă ale ortodoxiei clujene între 1918–1940”, în *80 de ani de administrație românească la Cluj-Napoca*, vol. 2, Primăria Municipiului Cluj, Cluj-Napoca, 1999
51. Moraru, Alexandru, „Primii licențiați ai academiei teologice ortodoxe române din Cluj între anii 1924–1936”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, serie „Theologia Orthodoxa”, LII (2007), nr. 2
52. Pascu, Niculiță, „Protopopiatul Ortodox Alba-Iulia de la începuturi până astăzi”, în vol. *Îndrumător pastoral Reîntregirea*, vol. XXI, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2005
53. Păcurariu, Mircea, „Nicolae Ivan – „Asesor consistorial” la Sibiu și episcop la Cluj”, în vol. *Cărturari sibieni de altădată*, col. *Universitaria*, Seria *Historica*, vol. 24, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002
54. Pop, Ioan Aurel, „Tradiția istorică a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului”, în vol. *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului la 90 de ani (1921–2011)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2012
55. ***, „P. S. S. Episcopul Nicolae Ivan – note biografice”, în vol. *Prinos P.S. Episcop Nicolae Ivan la aniversarea de 80 de ani*, Tiparul Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1935
56. ***, „Scurte note biografice”, în vol. *Săvârșirea din viață și punerea în mormânt a Prea Sfințitului Episcop Nicolae Ivan*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1936
57. Zăgrean, Ioan, „Episcopul Nicolae Ivan (1855–1936), primul ierarh român al reînviatei Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului”, în *Mitropolia Ardealului*, XVI (1976), nr. 1–3

F. Internet

58. <https://radiorenasterea.ro/episcopul-nicolae-ivan-si-vocatia-sa-de-ctitor-de-lacasuri-sfinte-si-de-institutii-laice-si-bisericessti/>, accesat 02. 03. 2026

Un eveniment mai puțin cunoscut, organizat după reactivarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului: pelerinajul de la Mănăstirea Putna

Dacian But-Căpușan*

În luna februarie a acestui an am comemorat 90 de ani de la trecerea la cele veșnice a Episcopului Nicolae Ivan al Clujului (1921–1936), personalitate care a marcat Ortodoxia transilvană la începutul secolului al XX-lea.

Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului, centrul nostru mitropolitan îi datorează foarte mult: organizarea Centrului eparhial, înființarea de noi Protopopiate, Parohii, Filii și Mănăstiri, actuala Catedrală Mitropolitană și corul acesteia, revista „Renașterea”, calendarul „Renașterea”, Academia Teologică (a cărei succesoare de drept este Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”), tipografia, librăria, biblioteca, Muzeul eparhial, reședința mitropolitană, înzestrarea eparhiei cu numeroase imobile¹. „Episcopul Nicolae Ivan a fost fără-ndoială omul providențial ale cărui fapte și realizări edilitare, culturale și instituționale îl descoperă judecății istoriei drept un veritabil ctitor de eparhie. Prin realizările sale s-a dovedit un arhipăstor după model șagunian și un ctitor după exemplu ștefanian”².

* Dacian But-Căpușan, Diac. dr. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, UBB Cluj-Napoca, e-mail: dbutcapusan@yahoo.ro

¹ A se vedea amănunte despre activitatea ierarhului la Pr. prof. dr. Alexandru Moraru, *Istoria Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului 1921–2021. Compendiu*, Ed. Presa Universitară Clujeană/Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 99–141

² Diac. dr. Mircea-Gheorghe ABRUDAN, *Episcopul Nicolae Ivan, 90 de ani de la trecerea la Domnul* în ziarul *Lumina*, an XXII (2026), nr. 21 (5 968)/ 4 februarie, p. 9

Ne vom opri în materialul de față asupra unui eveniment mai puțin cunoscut, organizat după reactivarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, în primul an al arhipăstoririi Episcopului Nicolae Ivan: pelerinajul la Mănăstirea Putna.

S-a spus că „dintre toți Episcopii ortodocși ai României Mari, singurul, care n-a primit nicio zestre de la înaintași a fost Episcopul Nicolae Ivan. Eparhia Clujului, unde fusese trimis de Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului și unde fusese apoi ales Episcop de reprezentanții credincioșilor, era nou înființată și totul trebuia făcut din temelie. Totuși, pe lângă planul propriu de muncă în vederea organizării Eparhiei sale, avea o moștenire care, dacă nu era materială, era cu atât mai prețioasă, fiind spirituală. Era ctitoria istorică a lui Ștefan cel Mare, amintirea Episcopiei din Vad, pe Someș și din Feleac, lângă Cluj. Cele două Biserici cu amprenta domnitorului moldovean și cu urme de legătură cu Mitropolia Sucevei, deși nu mai erau ortodoxe din timpul persecuțiilor religioase, începute în secolul al XVIII-lea, pentru Episcopul Nicolae Ivan constituiau nu simple monumente arhitectonice, ci faruri călăuzitoare, ce trebuiau să lege trecutul cu viitorul. El, cel dintâi Episcop al Eparhiei prin care reînviau Episcopiile Vadului și Feleacului secolului al XVI-lea, socotea că are o mare datorie de împlinit. Datoria era să dea nu numai viață, ci și strălucire, adecvată timpurilor noi, misiunii mărețe și istorice pe care au început să o îndeplinească, încă de la înființare, cele două instituții bisericești³.

În ședința sinodului ordinar anual al Eparhiei care a avut loc în Biserica din deal, cu hramul „Sfânta Treime” în Duminica Tomii, în 10/23 aprilie 1922, Episcopul Nicolae Ivan vorbea despre acest pelerinaj:

„Voi întreprinde după prealabila înțelegere ce voi lua cu ÎPS Sa Mitropolit al Bucovinei Dr. Vladimir de Repta, ca un omagiu de

³ Prot. Nicolae VASIU, Pr. prof. Ion BUNEA, *Viața și activitatea Episcopului Nicolae Ivan* în vol. *Episcopul Nicolae Ivan 1855–1936 ctitorul reînviatului Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1985, pp. 82–83

venerațiune, un pelerinaj la mormântul întemeietorului Eparhiei noastre Ștefan cel Mare și Sfânt, care își doarme somnul de veci la Mănăstirea Putna acum de 418 ani împliniți, la 2 iulie anul acesta”⁴.

Prin Adresa nr. 1631/21 iulie 1922, care din nefericire nu se mai păstrează în Arhiva eparhială, au fost invitați cei trei Mitropoliți, un Arhiepiscop și nouă Episcopi din întreaga țară, precum și reprezentanți ai vieții social-politice și culturale.

Avem, însă, o scrisoare adresată Mitropolitului Bucovinei Vladimir de Repta (1902–1924):

„Cluj, 13/26 VI 922

Înalt Prea Sfinției Sale,
Părintelui Dr. Vladimir de Repta
Arhiepiscop Cernăuți

În ședința Sfântului Sinod al Bisericii noastre Ortodoxe auto-cefale, ținută în București la 7/20 iunie a. c. în deplin acord cu toți Prea Sfinții noștri, s-a luat hotărâre unanimă, ca pelerinajul solemn de omagiu pios ce voim să aducem memoriei Marelui Voievod și ctitor al Episcopiei Vadului, la mormântul lui de la mănăstirea de la Putna să se facă joi, la 8/21 septembrie 1922, ziua nașterii Născătoarei de Dumnezeu... îmi permit respectuos a vă încunoștiința și ruga ca să binevoiți a lua din bun timp măsurile ce credeți de cuviință ca să putem îndeplini cu plenitudine cuvenită actul de pietate.

Cu fiască dragoste și devotament,
Nicolae Episcop”⁵.

⁴ *Vorbirea de deschidere a P. S. Sale Nicolae Ivan* în Actele sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1922, Cluj, 1923, p. 70

⁵ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

Dar și răspunsul:

„Cernăuți, în 1/14 Iulie 1922

Nr-ul 149 pr.

Prea Sfinția Voastră,

Comunicarea ddto București 1 Iulie st. n. Nr-ul 1361 că în ședința ținută la 7/20 iunie a. c., în deplin acord cu toți Prea Sfinții membri, la propunerea Prea Sfinției Voastre a luat hotărârea ca pelerinajul solemn de omagiu pios Sfântului și Marelui Voievod, să se facă la mănăstirea dela Putna joi, la 8/21 Septembrie 1922, ziua Nașterii Născătoarei de Dumnezeu, am luat cu mare bucurie la cunoștință.

Rog a-mi trimite programa și consemnațiunea detaliată a persoanelor cari vor lua parte.

Cu distinsa stimă și îmbrățișarea frățescă

Arhiepiscopul și Mitropolitul ortodox al Bucovinei,
Vladimir”⁶

Propunerea Episcopului Nicolae Ivan a fost adoptată de Sfântul Sinod, cu unanimitate de voturi. Așadar, evenimentul s-a desfășurat cu binecuvântarea celei mai înalte autorități a Bisericii Ortodoxe Autocefale Române.

Episcopul Nicolae scria într-o circulară:

„Către toți protopopii,

În deplin acord cu toți factorii de cădere, am luat hotărâre de a face un pelerinaj la mormântul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, ctitorul Eparhiei noastre care își doarme somnul de veci la Sfânta Mănăstire de la Putna.

Te rog să iai parte la această solemnitate, împreună cu unul ori doi preoți mai distinși din tractul p(rotopopesc).

Vom pleca din Cluj, luni, 5/18 septembrie... prin Bistrița, Prundu Bârgăului, Dornișoara... și vom ajunge în 8/21 septembrie.

Cluj, 4 iulie 1922”⁷

⁶ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

Renumitul istoric și om politic Nicolae Iorga îi răspundea Episcopului Nicolae Ivan:

„17 septembrie 1922

Preasfințite,

Numai datorii pe care nu le pot zăbovi mă împiedică de a lua parte și eu la pelerinajul pios care aduce la mormântul lui Ștefan cel Mare, ctitorul vieții religioase ardeleni, pe credincioșii solidarității necesare a neamului românesc, care fără această virtute poate cădea în cea mai cumplită prăpastie.

Primiți, Preasfințite, expresia cuvenitelor sentimente ale iubirii duhovnicești.

N. Iorga”⁸

Cu toate acestea, Iorga, marele învățat al neamului, n-a lipsit de la omagiul adus de Episcopul Ivan, mormântului de la Putna. Căci a venit, și încă nu singur, ci însoțit de mai mulți profesori francezi, pe care i-a adus să vadă nu numai Mănăstirea Putna, ci și recunoștința Ardealului dezrobitor, precum și la legământul solemn al „solidarității neamului românesc”⁹, sosea după încheierea ceremoniei religioase.

De asemenea, Prim-Ministrul Ion I. C. Brătianu (1922–1926), președinte al Partidului Național Liberal, trimitea acest răspuns:

„Preasfințite Părinte,

Cu sufletul voi fi cu Dvs. la sfântul pelerinaj de la Putna la care cu adânc regret mă văd împiedicat de a participa.

⁷ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁸ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁹ Prot. N. VASIU, Pr. prof. I. BUNEA, *Viața și activitatea Episcopului Nicolae Ivan*, p. 84. Nicolae Iorga făcea referire la acest eveniment: „De la Dorohoi spre Putna unde Biserica ardeleană a Clujului face un pelerinaj, drum lung și greu cu automobilul, pe un frig strașnic (a nins pe toată linia Carpaților). La mănăstire slujba s-a isprăvit. Se întorc prea frumoase femei în port de prințese... Ministrul de culte e în fața păr. Ivan... Mitropolitul Moldovei, episcopul de Argeș, paralicul episcop de Roman iau parte la festivitate. Foarte mulți preoți de pretutindeni, dar și femei și țărani. A vorbit și I. Lupaș, lămurind rostul Vadului.” (N. IORGA, *Memorii*, vol. III, Ed. „Națională” S. Ciornei, București, 1931, pp. 334–335)

Primiți, Vă rog, Preasfințite Părinte, încredințarea adâncului meu respect.

12 septembrie 1922

Ion I. C. Brătianu”¹⁰

La evenimentele de la Putna au luat parte doi membri ai Guvernului României: Ministrul Cultelor, Constantin Banu, și Ministrul Bucovinei, dr. Ion Nistor.

Mitropolitul Primat al României, Miron Cristea (1919–1925), viitorul Patriarh (1925–1939), trimitea o telegramă cu următorul conținut: „Lucrările încoronării mă împiedică a merge personal la Putna”¹¹. Desigur, se pregătea încoronarea Regelui Ferdinand I (1914–1927) și a Reginei Maria, la Alba Iulia, în fața Catedralei Încoronării, în data de 15 octombrie 1922, ca suverani ai României Mari.

Mitropolitul Bucovinei, Vladimir de Repta expedia următoarea adresă:

„Regret din inimă că starea sănătății mele nu-mi îngădui să fiu prezent la solicitarea Preasfinției Voastre în Putna, sunt sigur, însă, că delegații mei, prin o întâmpinare cordială, vor ști să fie interpreți fideli ai sentimentelor noastre de frățescă dragoste – 112/11–14 martie 1922.

Vladimir de Repta”¹².

Nu a participat nici Mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan (1920–1955) care l-a sprijinit pe contracandidatul lui Nicolae Ivan la Scaunul eparhial de la Cluj, profesorul dr. Pavel Roșca și nu a participat nici la ceremonia învestiturii Episcopului Nicolae, la Palatul Regal, nici la instalarea sa în Scaunul vlădicesc din data de 6 decembrie 1921, la

¹⁰ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

¹¹ Telegrama nr. 8959, Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

¹² Document nr. 112/11–14 martie 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

Biserica din deal din Cluj. Mitropolitul nu a trimis vreun delegat la eveniment, ci îi răspundea astfel sufraganelui său de la Cluj:

„Am onoare a vă aduce la cunoștință că afaceri oficiale, acum la începutul anului școlar, nu-mi permit să particip în persoană la pelerinajul de omagiu pios la mormântul marelui voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, ctitorul eparhiei Vadului.

Vă rog, Preasfințiți, să mă reprezentați la aceste pioase solemnități pe mine personal și Mitropolia noastră ardeleană, căreia măritul Voievod îi pusese o piatră de temelie prin înființarea Episcopiei Vadului – 5640/31 august 1922.

Nicolae Bălan”¹³

Bătrânul Episcop al Aradului, Ioan Ignatie Papp (1902–1925), își motiva absența de la acest pelerinaj astfel:

„Etatea mea înaintată nu mă îndeamnă să întreprind o călătorie așa obositoare din pricina îndepărtării locului – 26 iulie 8 august 1922 Arad”¹⁴.

Remarcăm și frumoasele cuvinte prin care îl încuraja pe Episcopul Clujului:

„Știu și-mi dau seama de adevărul celor auzite în casa părinților mei... că dintre toate florile care delectează ochiul și înviorează inima omului, n-a fost și nu este nici una care să răspândească mireasmă mai plăcută și să fie mai de folos vieții decât floarea recunoștinței omului către mai marii și binefăcătorii neamului. La cultivarea acesteia Te-ai angajat din propriul îndemn, spre dovedirea faptului că Biserica noastră și acum este conștientă de chemarea și datoria ei”¹⁵.

¹³ Document nr. 5640/31 august 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

¹⁴ Document nr. 56/26 iulie 8 august 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

¹⁵ Document nr. nr. 2711/1922, Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

Arhiereul vicar de la Caransebeș, Filaret Musta (1921–1930), comunica, despre Ierarhul eparhiot Iosif Traian Bădescu (1920–1933):

„Preasfințitul Episcop diecezan fiind suferind, de prezent petrece la Băile Herculane și astfel nu poate participa la pelerinajul de la Mănăstirea Putna.

Filaret Musta
Arhiereu vicariu episcopesc”¹⁶

Nicodim Munteanu, Episcopul Hușilor (1912–1923), viitor Patriarh al României (1939–1948) își justifică neparticiparea astfel, printr-o telegramă:

„Fiind împiedicați de împrejurări neprevăzute, cu regret comunicăm că nu putem lua parte la pelerinajul de la Putna.

Nicodim al Hușilor”¹⁷

Astfel, „Nicolae Ivan a fost singurul Ierarh ardelean ajuns în 8/21 septembrie 1922 la Mănăstirea Putna”¹⁸.

La pelerinaj au participat următorii Ierarhi, membri ai Sfântului Sinod:

- Teofil Mihăilescu Râmnicăneanul, locțiitor de Episcop al Buzăului (1921–1923) cu 12 persoane¹⁹,
- Pimen Georgescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei (1909–1934) și 4 preoți²⁰,

¹⁶ Document nr. 2927/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

¹⁷ Telegrama nr. 3480, Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

¹⁸ Mircea-Gheorghe ABRUDAN, *Centenarul Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului (1921–2021)* în Alexandru SIMON (ed.), *Oameni și biserici: șapte secole de istorie scrisă pe Dealul Feleacului*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2022, p. 121

¹⁹ Document nr. 724/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

²⁰ Document nr. 2474/10 iulie 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

- Episcopul Vartolomeu Stănescu al Râmnicului Noului Severin (1921–1938), însoțit de un număr de clerici²¹,
- Episcopul Teodosie Atanasie (1912–1923) și 295 de persoane din Episcopia Romanului²²,
- Visarion Puiu, Episcopul Argeșului (1921–1923), însoțit de 7 persoane²³
- Platon Ciosu, locțiitor de Episcop al Dunării de Jos (1922–1923) cu 2 clerici²⁴,
- Ipolit Vorobchievici Rădăuțeanul, Episcop-vicar al Mitropoliei Bucovinei (1919–1939).

De asemenea, au luat parte ca delegați ai Ierarhilor: 5 reprezentanți ai Episcopiei Hușilor²⁵, Protopopul Procopiu Givulescu al Radnei, reprezentantul Episcopiei Aradului²⁶. Între reprezentanții Episcopiei Oradei au fost: Protopopul Peșteșului, Alexandru Muntean, Protopopul Beiușului, Petru Popp, și Pr. consilier eparhial Aurel Magier, Episcopul Andrei al Aradului de mai târziu (1936–1960), N. Iercan, L. Lazăr, pr. Pățaș, dr. Donca, d-ra I. Curdar și d-ra T. Roman²⁷. Episcopul Roman Ciorogariu de la Oradea (1920–1936), căzut victimă Atentatului din 8 decembrie 1920 din Senatul României, nu putea risca un drum greu peste Munții Bistriței și Bucovinei²⁸.

²¹ Document nr. 3597/24 iulie 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

²² Document nr. 1541/1 14 septembrie 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

²³ Telegrama nr. 0141, Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

²⁴ Document nr. 1384/13 iulie 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

²⁵ Document nr. 1119/13 iulie 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

²⁶ Document din 8 septembrie n. 1922, s. nr., Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

²⁷ *Pelerinagiul de la Putna* în ziarul Beiușul, an II (1922), nr. 38, p. 12

²⁸ Prot. N. VASIU, Pr. prof. I. BUNEA, *Viața și activitatea Episcopului Nicolae Ivan*, p. 84

Au fost prezenți Protopopii Eparhiei: Prot. Petru Popovici, Abrud²⁹, Prot. Vasile Duma, Reghin³⁰, Episcopul Nechita al Argeșului de mai târziu (1923–1936), Prot. Zaharia Manu, Cetatea de Piatră³¹, Prot. Iovian Mureșan, Turda³², Prot. Grigore Pletosu, Bistrița³³, Prot. Ștefan Rusu, Târgu Mureș³⁴, Prot. Vasile Gan, Lupșa³⁵, Prot. Iosif Pop, Aiud³⁶ și Prot. Iosif Gomboș, Câmpeni³⁷, dar și Pr. Aurel Munteanu³⁸ din Sebeșu Mare (Valea Drăganului), administrator al Protopopiatului Huedin, înființat la 1 septembrie 1922, Protopop între 1923–1940, martirizat de horthyști.

Pr. Ioan Popa din Bucerdea Vinoasă l-a reprezentat pe Prot. Florian Rusan, Alba³⁹, Pr. Cornel Giurgea din Racâș pe Prot. Ioil Ghiurițan al Ungurașului⁴⁰, Pr. Vasile Stănescu din Grindeni pe Prot. Romul Popa – Luduș. Preoții Victor Cupșa din Măgoaja și Grigore Ludor din Chiuiesti l-au reprezentat pe Protopopul Teodor Herman al Dejului⁴¹.

²⁹ Document nr. 498/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³⁰ Document nr. 263/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³¹ Document nr. 381/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³² Document nr. 329/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³³ Document din 9 septembrie n. 1922, s. nr., Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³⁴ Document nr. 409/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³⁵ Document nr. 232/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³⁶ Document nr. 364/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³⁷ Document nr. 547/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

³⁸ *Pelerinagiul de la Putna* în ziarul *Beiușul*, an II (1922), nr. 38, p. 12

³⁹ Document nr. 44/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁴⁰ Document nr. 240/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁴¹ Document nr. 278/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

Protopopul Tului Roșescu al Clujului, înaintat în vârstă și bolnav, nu a participat, dar nici nu există informații că ar fi delegat pe cineva să-l reprezinte.

Au participat deputații sinodali ai Eparhiei: Dr. Valer Moldovan (Turda), Dr. Mihail Moldovan (Turda, prefectul jud. Turda-Arieș), Dr. Lazăr Chirilă (Baia de Arieș), Pr. Vasile Șpan (Lupșa), Pr. prof. Andrei Buzdug (Cluj, între 1924–1939 profesor la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj și decan între 1925–1926), Dr. Ion Matei (Cluj), Antoniu Mandea (Cluj), Leonte Pușcariu (Abrud), Dr. Remus Furdul (Câmpeni), Dr. Remus Pașca (Câmpeni), Dr. Petru Metes, Av. Alexandru Dragomir⁴², Pr. Sebastian Stanca (consilier eparhial), Pr. Vasile Suciu, (casier consistorial), Pr. Teodor Cotuțiu (exactor consistorial)⁴³, Pr. Nicolae Gherman (Rohia, ctitorul Mănăstirii „Sf. Ana”), dar și Pr. Ioan Fodorean (Valea Bulzului), Parteniu Duca (învățător, Zlatna), Emanuil Seroboti (învățător, Zlatna), Pr. Gheorghe Muncaș (Cricău, Alba), Pr. Teodor Muica (Sângeorzu de Pădure, Mureș), Pr. Octavian Alboni (Band, Mureș), Pr. Traian Banciu (Vidra de Jos, Câmpeni), Gheorghe Drăghiceanu (procuror, Târgu Mureș), Pr. Pavel Suciu (Deda, Reghin), Pr. Alexiu Latiș. „Delegația Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului a fost formată din 48 de persoane”⁴⁴.

De asemenea, remarcăm prezența Dr. Vasile Ispir, secretar general al Ministerului Cultelor și Artelor, profesor la Facultatea de Teologie din București între 1922–1946, Pr. prof. dr. Nectarie Cotlarciuc de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, Mitropolit al Bucovinei între 1924–1935, Diac. dr. Ioan Vască, predicator al Catedrelei mitropolitane din Cernăuți, profesor la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1926–1937), decan (1927–1930) și rector (1930–1936) și Arhim. Grigorie Volcinski, egumenul Mănăstirii Putna – în calitate de gazdă.

⁴² Document nr. 2794/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁴³ Document nr. 2794/1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁴⁴ M.-Gh. ABRUDAN, *Centenarul Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, p. 121

Ministerul Comunicațiilor, condus de generalul Traian Moșoiu, a aprobat reducere cu 75% la transportul feroviar și suplimentarea cu 2 vagoane a trenului Cluj-Rădăuți⁴⁵. Pentru aceasta, Episcopul Nicolae Ivan adresează mulțumiri, prin Adresa din 1 octombrie 1922, Ministrului Comunicațiilor, directorului Căilor Ferate Someșene Dej și directorului general al CFR Cernăuți „atât în numele meu personal, cât și al Consistoriului Eparhial al Vadului, Feleacului și Clujului, vă exprim cele mai cordiale mulțumiri... ați contribuit mult la reușită”⁴⁶.

De asemenea, a circulat un tren special dus-întors Rădăuți-Putna, în ziua de 8 septembrie 1922.

Plecarea a fost în data de 5 septembrie 1922, dis de dimineață din gara Cluj. Trenul a făcut o oprire la Bistrița, unde au rostit discursuri: Protopopul Grigore Pletosu, dr. Vasile Pahone – Prefectul județului Bistrița-Năsăud, Protopopul greco-catolic, Dionisie Vaida, și cel evanghelic.

Unul dintre participanți consemna: „în fiecare stație, preoții cu soțiile lor, primarii satelor noastre și creștini mulți vin în întâmpinarea Arhiereului..., de la sfintele biserici pătrunde până la noi glasul clopotelor, vestind bucuria zilei”⁴⁷.

Seara ajung la Prundu Bârgăului, unde se închină în biserică, fiind întâmpinați de pr. Iuliu Suceavă. Episcopul Nicolae rostește o cuvântare⁴⁸.

În 6 septembrie trec prin Vatra Dornei și Câmpulung, seara târziu ajung la Dornești, fiind întâmpinați de Episcopul Platon Ciosu de la Galați⁴⁹.

În 7 septembrie ajung la Rădăuți. Sunt întâmpinați de prefectul jud. Rădăuți, Ilie Macieovschi⁵⁰. „Preoțimea bucovineană era informată de

⁴⁵ Document nr. 11961 1922, Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁴⁶ Document nr. 13969/20 iulie 1922, Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁴⁷ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁴⁸ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁴⁹ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁵⁰ Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

sosirea pelerinilor ardeleni și-i așteaptă cu brațele deschise. Mitropolitul Bucovinei, octogenarul dr. Vladimir de Repta, își mobilizase clerul și obștea credincioasă. Oricând și oriunde soseau, ei erau bineveniți”⁵¹.

Participanții au fost cazați la Rădăuți, la hotel, la internatul de studenți români și la particulari⁵². Un număr restrâns de clerici (arhierii și puțini însoțitori) a fost cazat la Mănăstirea Putna.

Sfânta Liturghie a fost săvârșită de la orele 9,00, de Episcopii Nicolae Ivan, Visarion Puiu și Platon Ciosu, înconjuțați de un sobor de preoți și diaconi, răspunsurile au fost date de corul țăranilor din comună, condus de pr. Leon Abageriu⁵³. Parastasul s-a săvârșit în curtea Mănăstirii, „pentru ca clipele înălțătoare ale rugăciunilor să-i poată uni în sfântă reculegere pe toți aceia care au venit atunci la Mănăstirea Putna”⁵⁴. Prânzul s-a servit în trapeza Mănăstirii.

Oaspeților le-au fost prezentate veșminte preoțești, cărți liturgice, icoane și alte obiecte de cult dăruite de Ștefan cel Mare, păstrate în colecția Mănăstirii.

Publicistului și avocatului bihorean, Nerva Traian Cosma, îi datorăm descrierea întregului pelerinaj, publicată cu titlul *Pelerinagiul de la Putna*, în ziarul *Beiușul*⁵⁵. Acesta a descris simțămintele de care erau cuprinși cei care au participat la pelerinaj înaintea mormântului lui Ștefan cel Mare: „Trecem într-o tăcere pioasă pe lângă mormântul

⁵¹ Prot. N. VASIU, Pr. prof. I. BUNEA, *Viața și activitatea Episcopului Nicolae Ivan*, pp. 84–85

⁵² Document nr. 6571/24 august 6 septembrie 1922 Dosar III, 183 – Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului

⁵³ *Pelerinagiul de la Putna*, p. 4

⁵⁴ Prot. N. VASIU, Pr. prof. I. BUNEA, *Viața și activitatea Episcopului Nicolae Ivan*, p. 85

⁵⁵ *Beiușul*, ziar de propagandă națională, *Beiuș*, an II (1922), nr. 38

Pelerinagiul de la Putna, pp. 3–4, 12

Vorbirea P. S. Sale Nicolae Ivan, p. 5

Vorbirea Î. P. S. Sale Mitropolitul Pimen al Moldovei, pp. 5–6

Cuvânt de pomenire rostit în numele clerului și poporului din Episcopia Vadului de prof. univ. dr. Ioan Lupaș, pp. 6–9

Vorbirea diaconului dr. Vască, pp. 9–10

Vorbirea d-lui colonel Marcovici, p. 10

celui căruia am venit să-i aducem închinare. Parcă-l vedem stând să ne judece. Privirea lui scrutătoare parcă ne-ntreabă, cum ne facem datoria față de ceea ce, cu atâta jertfă de sine, ne-a lăsat moștenire: iubirea de neam și de lege strămoșească. Simt cum mi se urcă în față căldura și întreg sufletul meu se umple de bucurie și de fericire că sunt român și ortodox”⁵⁶.

Au rostit cuvântări: Episcopul Nicolae Ivan, Mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei, Pr. prof. univ. dr. Ioan Lupaș, Diac. dr. Ioan Vască, colonelul Simion Marcovici. Toate sunt redată integral în ziarul menționat, dar și în *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1923*,

Prot. Alexandru Muntean publică poezia: *Închinare la mormântul Marelui Ștefan Vodă din Putna, 8 Sept. 1922*⁵⁷.

A fost trimisă o telegramă Regelui Ferdinand I, cu următorul conținut:

„Adunați la Mănăstirea Putna, slujitori ai Altarului și drept credincioși creștini, cu prilejul închinării pe care Eparhia Clujului, Vadului și Feleacului o aduce ctitorului ei, măritul Voevod Ștefan cel Mare și Sfânt, sufletele noastre ale tuturor se îndreaptă, cu adâncă recunoștință, spre Acela care, făurind întregirea neamului, ne-a dat putința ca laolaltă, frați din toate ținuturile românești, să

⁵⁶ Prot. N. VASIU, Pr. prof. I. BUNEA, *Viața și activitatea Episcopului Nicolae Ivan*, p. 85

⁵⁷ Preotul Alexandru Muntean „al lui Vasile” (1871–1929), originar din Lipova, absolvent al Institutului Teologic din Caransebeș, a fost paroh în Bogăltin, Șeitin și Cherechiu, protopop al Peșteșului (1906–1925) și apoi al Bisericii Albe (1925–1929, Voivodina – pe atunci în Eparhia Caransebeșului), militant pentru limba și literatura română și educație, scriitor și poet, debutând în 1897, cu schița *Viața la țară*, publicată în *Calendarul* de la Arad. „Pe lângă poezia religioasă, un alt domeniu de manifestare pentru Alexandru Muntean este poezia cu substrat patriotic național, care ni se prezintă conectată la evenimentele și acțiunile politice care aveau loc în spațiul transilvan” (Mircea POPA, *Repere bihorene*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2020, p. 53), fiind delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918. Și în anul 1904 a scris și publicat, cu ocazia serbării din iulie de la Mănăstirea bucovineană poezia *La Putna*, în care evocă faptele eroice ale Sf. Ștefan cel Mare (p. 55).

ne înălțăm inimile, preamărind trecutul și luminându-ne mintea pentru înaltele datorii ale zilelor noastre”⁵⁸.

Cel dintâi a vorbit, după rugăciunea de dezlegare, Episcopul Nicolae al Clujului, care mărturisea: „Cu fiorii celei mai profunde și curate evlavii, am intrat în acest sfânt lăcaș de ctitorie al Măritului și Slăvitului Ștefan Vodă. Cu respect ne-am apropiat de lespedea străbună sub care zac cinstitele lui moaște, ca să aducem prinosul nemărginitei noastre iubiri și recunoștințe ce o păstrăm amintirii sale prea scumpe și mult lăudate pentru glorioasele fapte săvârșite în războaie și pentru înțeleptele așezăminte întocmite în timp de pace... (Ștefan cel Mare) n-a fost numai un biruitor preavestit în lupte mari și grele cu vrăjmașii neamului și patriei, un apărător prea mărit al creștinătății amenințate de păgânătatea cotropitoare, ci un zelos și înțelept dăător de rânduală și de datini, un puternic și neprihănit scut al legii și credinței noastre strămoșești, precum în Moldova sa glorioasă, așa și în Ardealul nostru asuprit și rob”⁵⁹.

În continuare evidenția importanța deosebită a înființării Eparhiei Vadului de către Ștefan cel Mare: „Aci, în domeniile stăpânite și ocârmuite de pârcălabii și diregătorii săi domnești, legea noastră s-a întărit, credința noastră a înflorit, iar cu înființarea și susținerea Episcopiei Vadului, în părțile Ciceului, s-a putut manifesta întreaga viață spirituală a poporului român din regiunea nord-estică a Ardealului. Așa a fost până ce în mijlocul neamului nostru de dincoace de Carpați s-a produs, tot prin uneltiri dușmane, acea nefericită dezbinare bisericească de acum două sute de ani”⁶⁰.

Amintea, de asemenea, efectele dezastruoase ale „unirii cu Roma” a unei părți a românilor ardeleni supuși dominației habsburgice și apoi celei austro-ungare: „Umilii credincioși ai fostei vlădicii a lui Ștefan au ajuns la mare scădere a vieții lor bisericești, la mare cumpănă a

⁵⁸ *Pelerinagiul de la Putna*, p. 4

⁵⁹ *Vorbirea P. S. Sale Nicolae Ivan*, p. 5

⁶⁰ *Vorbirea P. S. Sale Nicolae Ivan*, p. 5

ființei lor naționale, rupti fiind cu totul de vechile și binefăcătoarele lor legături eclesiastice cu bătrâna Moldova, subminați fiind de tot felul de propagande heterodoxe și împilați fiind de toată puterea unui stat dușman și nimicitor”⁶¹.

Apoi face referire la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918: „tocmai când dușmanii ne credeau ajunși în pragul pierzării, tocmai atunci a venit mântuirea noastră națională prin unirea și întregirea politică a neamului românesc... A vrut Dumnezeu părinților noștri ca odată cu liberarea mormântului sfânt, în fața căruia am venit să ne închinăm, să învieze și așezământul făcut de Acela, ale cărui moaște sfinte odihnesc aici de 418 ani, întru preamărirea Legii lui Hristos, fosta Episcopie a Vadului”⁶².

În încheiere, adresează o rugăciune lui Ștefan cel Mare și Sfânt: „Eparhia Vadului, al cărui ctitor ai fost în viața Ta plină de fapte mărețe și bogate, se prezintă azi, în haine de sărbătoare, cu genunchele plecat și cu inima smerită, la mormântul Tău, ca să ne închinăm memoriei Tale, preaslăvind faptele Tale. Am venit să ne inspirăm de duhul vremilor în care ai trăit, să ne înarmăm cu puterea credinței, pe care Tu ai apărât-o prin întemeierea Episcopiei Vadului și ne-ai dat pildă vie de luptă și de jertfă creștinească, spre mărirea lui Dumnezeu și a neamului nostru românesc. Fă, Doamne, ca să-l avem de-a pururi înaintea ochilor noștri, ca exemplu al iubirii de țară și de glia strămoșească, ca hotarele ce le stăpânim azi să fie hotare neclintite, cum neclintită are să rămână în noi credința în Dumnezeu, Cel ce ne-a încredințat o misiune pe pământ, misiunea de a răspândi cultura, civilizația și pacea pe pământul udat de lacrimile străbunilor noștri”⁶³.

Mitropolitul Pimen al Moldovei, în Cuvântarea sa a subliniat importanța menținerii, de-a lungul istoriei, a unității de credință, de limbă, de cultură, în genere, și de neam în toate teritoriile și provinciile locuite

⁶¹ *Vorbirea P. S. Sale Nicolae Ivan*, p. 5

⁶² *Vorbirea P. S. Sale Nicolae Ivan*, p. 5

⁶³ *Vorbirea P. S. Sale Nicolae Ivan*, p. 5

de români: „Marii noștri voievozi, Ștefan și Mihai, au înțeles, mai bine decât noi, în ce condiții putem face ca același sânge românesc să circule peste tot spre a face ca neamul întregit să fie însuflețit de același gând și de aceleași idealuri. Ei au înțeles că țările alipite trebuiesc legate prin aceeași ocârmuire, prin aceeași Biserică, prin același cult, toate având de scop a face sufletul românesc, unul singur și nedespărțit. Ștefan, ale cărui biserici împodobesc tot cuprinsul Moldovei, dându-ne a înțelege că biruințele se câștigă prin fier și sânge, dar fructele lor nu se pot păstra fără credința în Dumnezeu, a încercat, tot prin Biserică, deșteptarea spiritului național la românii de peste munți. Introducerea ierarhiei și orânduielilor bisericești în mijlocul românilor transilvăneni a fost prilej de afirmare a naționalității noastre, sădindu-se în mintea și sufletul locuitorilor de pe ambele laturi carpatine, ideea unității nostre sufletești și naționale”⁶⁴.

În finalul discursului face acest îndemn: „Și de aici de la mormântul Marelui Voievod Ștefan al Moldovei, ctitorul Eparhiei Vadului și Feleacului, Marele luptător și biruitor în războaie, apărătorul legii pământului strămoșesc, să ne învățăm noi fericirii cei care ne-a învrednicit Dumnezeu să trăim aceste vremuri mari, ce să gândim și ce să lucrăm, pentru a fi vrednici urmași ai strămoșilor noștri”⁶⁵ și încheie astfel: „În numele Mitropoliei Moldovei la care a fost sfințit primul Episcop al Vadului și Feleacului, felicit pe Prea Sfințitul Episcop Nicolae care ne-a dat fericitul prilej de a ne aduna aici, la Putna”⁶⁶.

Pr. prof. univ. dr. Ioan Lupaș, afirma cu tărie: „Pătrunși de simțul evlaviei creștinești și al recunoștinței naționale, preoți și credincioși din reînviata Episcopie a Vadului, ctitoria lui Ștefan cel Mare, venit-am azi să plecăm genunchii noștri spre cucernică închinare la mormântul acestui prea slăvit întru pomenire *atlet al lui Hristos*”⁶⁷.

⁶⁴ Vorbirea Î. P. S. Sale Mitropolitul Pimen al Moldovei, pp. 5–6

⁶⁵ Vorbirea Î. P. S. Sale Mitropolitul Pimen al Moldovei, p. 6

⁶⁶ Vorbirea Î. P. S. Sale Mitropolitul Pimen al Moldovei, p. 6

⁶⁷ Cuvânt de pomenire rostit în numele clerului și poporului din Episcopia Vadului de prof. univ. dr. Ioan Lupaș, p. 6

În cele ce urmează, accentuează importanța Marii Uniri și efectele ei benefice: „Această fericită schimbare a timpurilor a făcut cu putință, ca și vechea ctitorie a lui Ștefan cel Mare, Episcopia Vadului, sugrumată la mijlocul veacului XVII de către potrivnicii Ortodoxiei noastre românești, să reînvie ca pasărea Phoenix din cenușa risipitelor sale ruine. Toți cei ce am avut rara fericire de a fi împreună lucrători la această reînviere a unui așezământ de cultură religioasă și educație națională-patriotică au simțit din primul moment al reînființării acestei sfinte Episcopii că glasul datoriei de recunoștință îi îndeamnă să cerceteze fără zăbavă locul de odihnă veșnică al neuitatului ctitor, spre a înălța de la acest altar rugăciuni de mulțumită Atotputernicului pentru nesfârșita sa milostivire și bunătate revărsată asupra neamului nostru”⁶⁸.

În ziua următoare, 9/22 septembrie, după săvârșirea Slujbei Vecerniei în Capela Mitropolitului, a fost oferit un dineu la reședința mitropolitană din Cernăuți, la care au participat 153 de persoane. Cuvântări au fost rostite de: Mitropolitul Vladimir de Repta, Ministrul Ion Nistor, Episcopul-vicar Ipolit Vorobchievici, Episcopul Nicolae Ivan, Prot. Alexandru Munteanu, Prot. Grigore Pletosu și Pr. Mazăre⁶⁹.

În 2 numere succesive, 72 și 73, *Telegraful Român* publică două scurte relatări *Întru pomenirea Marelui Ștefan Voevod al Moldovei – Serbările din Bucovina* în *Telegraful Român*, an LXX (1922), nr. 72, p. 1, respectiv *Din Bucovina – Vizita Episcopiei Clujului*, *Telegraful Român*, an LXX (1922), nr. 73, p. 2. Eparhia Clujului nu avea un oficios la acea dată.

În *Cuvântul de deschidere* al Sinodului ordinar al Eparhiei, ținut la Cluj în 1923, Episcopul Nicolae Ivan spunea: „am realizat și făgăduința din anul trecut, când, înconjurat de un mare număr al fruntașilor Eparhiei, cum și de alți bărbați din alte părți ale țării noastre, în frunte cu Dl. Ministru al Cultelor și mai mulți arhierei, am făcut un pelerinaj

⁶⁸ *Cuvânt de pomenire rostit în numele clerului și poporului din Episcopia Vadului de prof. univ. dr. Ioan Lupaș, p. 7*

⁶⁹ *Pelerinajul de la Putna, p. 12*

la Mănăstirea Putna, spre a aduce prinosul recunoștinței noastre celui Voievod mare și sfânt, care acum 400 de ani întemeiasă Episcopia noastră ca o pavază a credinței și unității religioase a neamului nostru.

A fost o sărbătoare înălțătoare care prin sfințenia ei ne-a înrourat sufletele, ne-a sporit credința în puterea de viață a Bisericii și neamului nostru, îndemnându-ne să înnoim la rândul nostru marea tradiție a Ortodoxiei creată de domnul care doarme sub lespedea de piatră a mormântului său secular”⁷⁰.

De asemenea, în *Raportul Consistoriului eparhial din Cluj către Sinodul eparhial* din același an e consemnat: „în sesiunea din anul trecut, am pus în vedere că vom întreprinde un pelerinaj la mormântul Marelui Ștefan Voievodul de la Putna.

Acest pelerinaj a avut loc la 21 Septembrie 1922, cu participarea aproape a tuturor PP SS Arhieriei din țară. Prin aranjarea acestui pelerinaj, ne-am îndeplinit o sfântă datorie de pietate față de ctitorul Eparhiei noastre și am prilejuit o manifestare unitară a întregii noastre Biserici Ortodoxe Române. În această lumină privit, pelerinajul de la Putna reprezintă un mare succes moral, căci a reușit să îndrepteze pașii credincioșilor spre un proslăvit loc de închinare.

Pelerinii au vizitat Sfânta Mitropolie din Cernăuți, unde au loc frumoase manifestări”⁷¹.

⁷⁰ *Cuvântul de deschidere al Prea Sf. Sale Domnului Episcop Nicolae Ivan* în Actele sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1923, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1924, pp. 59–60

⁷¹ *Raportul Consistoriului eparhial din Cluj către Sinodul eparhial* în Actele sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținut la Cluj în anul 1923, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1924, pp. 64–65. Sunt publicate și în acest volum.

Vorbirea P. S. Sale Nicolae Ivan, pp. 102–105. Aceasta este reprodusă și în Al. SIMON (ed.), *Oameni și biserici: șapte secole de istorie scrisă pe Dealul Feleacului*, pp. 128–129

Vorbirea Î. P. S. Sale Mitropolitul Pimen al Moldovei, pp. 105–111

Cuvânt de pomenire rostit în numele clerului și poporului din Episcopia Vadului de prof. univ. dr. Ioan Lupaș, pp. 112–128

Vorbirea diaconului dr. Vască, pp. 128–132

Vorbirea d-lui colonel Marcovici, pp. 132–134

*

Reprezentanții Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului au efectuat în zilele de 18–19 septembrie 2004 un pelerinaj la Mănăstirea Putna în memoria binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare, la împlinirea a 500 de ani de la strămutarea sa la Domnul.

Arhiepiscopul Bartolomeu Anania al Vadului, Feleacului și Clujului (1993–2011, din 2006 și Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului), însoțit de cei doi Episcopi vicari, PS Irineu Bistrițeanul (1990–2011, din 2011 Arhiepiscop al Alba Iuliei) și PS Vasile Someșanul (1998–2019), înconjurați de preoți și diaconi, stareți, starețe și consilieri ai Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, conducătorii celor două școli teologice (Facultatea de Teologie Ortodoxă și Seminarul Teologic), exarhul mănăstirilor, conducătorii principalelor societăți ce funcționează sub patronajul Arhiepiscopiei au pornit spre mănăstirea Putna. „Nu întâmplător s-a ales ca acest pelerinaj să aibă loc în prag de toamnă. Primul Episcop al reînviatei Eparhii ștefaniene, Nicolae Ivan, la 22 septembrie 1922, în fruntea unei numeroase delegații, însoțit de Ierarhi și oameni de cultură și de stat, printre care și Nicolae Iorga, a făcut un pelerinaj la Putna, în semn de cinstire și recunoștință pentru marele bine făcut ardelenilor prin înființarea Episcopiei de la Vad”⁷².

S-a făcut un popas la Mănăstirea Piatra Fântânele.

Delegația a fost întâmpinată la Mănăstirea Putna de Arhiepiscopul Pimen al Sucevei și Rădăuților (1991–2020), Episcopul-vicar Gherasim Putneanul (1992–2004), Starețul Mănăstirii, Melchisedec Velnic, și reprezentanți ai autorităților locale, Pr. Calancea Gheorghe, Protopop al Protoieriei Rădăuți, stareți de mănăstiri și preoți din zonă.

Cu toții s-au închinat la mormântul Marelui și Sfântului Voievod. A fost săvârșită o slujbă de pomenire pentru Arhiepiscopul Victorin Ursache al românilor din SUA (1966–2001), în cimitirul Mănăstirii.

⁷² Diac. Bogdan IVANOV, *Un pelerinaj al recunoștinței în Renașterea*, an XV (2004), nr. 10, p. 2

Punctul central al pelerinajului a fost săvârșirea Sfintei Liturghii în Biserica Mănăstirii Putna, duminică 19 septembrie 2004, de către Arhiepiscopul Bartolomeu, Episcopii vicari Irineu Bistrițeanul, Vasile Someșanul și Gherasim Putneanul, alături de 26 de preoți și 7 diaconi, în fața a peste 1000 de credincioși⁷³.

În cuvântul pe care l-a rostit la Mănăstirea Putna⁷⁴, Arhiepiscopul Bartolomeu „a prezentat virtuțile iubirii de neam și Biserică ale Sfântului Ștefan. Ca un arc peste timp, în încheierea cuvântului său, a recitat un fragment din predica Episcopului Nicolae Ivan, rostită în urmă cu 82 de ani la Mănăstirea Putna, dând curs acelorași sentimente de mulțumire și recunoștință pentru darul, dar mai mult pentru exemplul dat de Sfântul Voievod Ștefan”⁷⁵, care, primind de la Regele Ungariei, Matei Corvin, domeniul Ciceului, cu 60 de sate, „nu a găsit că are ceva mai bun de făcut pe acest pământ românesc aflat sub stăpânire străină decât să zidească două biserici și să întemeieze o Eparhie. Așa a luat ființă, sub domnia lui, Episcopia Vadului, pe care a așezat-o sub jurisdicția Mitropoliei de la Suceava”⁷⁶. Despre evenimentul din 1922, spunea: „a fost un moment emoționant, pentru că el se petrecea în atmosfera sărbătorească a refacerii României Mari în hotarele ei firești”⁷⁷.

Evenimentul s-a încheiat cu un spectacol artistic dăruit înalților oaspeți de către un grup de copii și profesori din satul Vicovul de Sus – Laura, îmbrăcați în straie bucovinene, grup condus de preotul paroh și de prezbitera Elena Maloș.

Arhiepiscopul Bartolomeu i-a dăruit Starețului Mănăstirii Putna albumul *Ștefan cel Mare și Transilvania* și monografiile *Biserica din*

⁷³ Diac. B. IVANOV, *Un pelerinaj al recunoștinței*, p. 2

⁷⁴ Publicat cu titlul: *Vadul Sfântului Ștefan* în *Renașterea*, an XV (2004), nr. 10, pp. 1–2

⁷⁵ Diac. B. IVANOV, *Un pelerinaj al recunoștinței*, p. 2

⁷⁶ BARTOLOMEU al Clujului, *Vadul Sfântului Ștefan* în *Renașterea*, an XV (2004), nr. 10, p. 1

⁷⁷ BARTOLOMEU al Clujului, *Vadul Sfântului Ștefan*, p. 1

Vad și Biserica din Feleac, toate semnate de acad. Marius Porumb, precum și *Biblia*, în ediția jubiliară a Sfântului Sinod.

După tradiționala agapă, delegația s-a închinat, în drumul spre casă, la Mănăstirile Sucevița, Moldovița, Neamț, Agapia, Secu, Sihăstria și Toplița.

*

Pelerinajul, sau procesiunea religioasă, cu participarea norodului Ardealului și al Bucovinei (ambele provincii reintegrate în urmă cu doar câțiva ani în hotarele României Mari), al cărui promotor a fost Episcopul Nicolae Ivan, în 1922, a cultivat memoria și cultul personalității Voievodului Ștefan ce Mare și Sfânt, care a fost canonizat după 70 de ani. La ctitoria acestuia de la Putna s-au înălțat, cu acest prilej, rugăciuni de mulțumire pentru unirea tuturor provinciilor românești într-o singură țară și pentru reușita reînființării Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului.

Evenimentul poate fi înscris în seria marilor manifestări de la Putna: 14–16 august 1871, prima Serbare a românilor de pretutindeni și primul Congres studentesc, cu prilejul împlinirii a 400 ani de la sfințirea așezământului monahal, organizată de Asociația Studenților Români de la Viena, „România Jună” la inițiativa lui Mihai Eminescu, Serbarea din 2–4 iulie 1904, organizată la împlinirea a 400 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Ștefan cel Mare, și proclamarea solemnă a canonizării Sfântului, din 2 iulie 1992, precum și a Sfântului Cuvios Daniil Sihastrul și a Sfântului Ierarh Leontie de la Rădăuți.

17 Septembrie

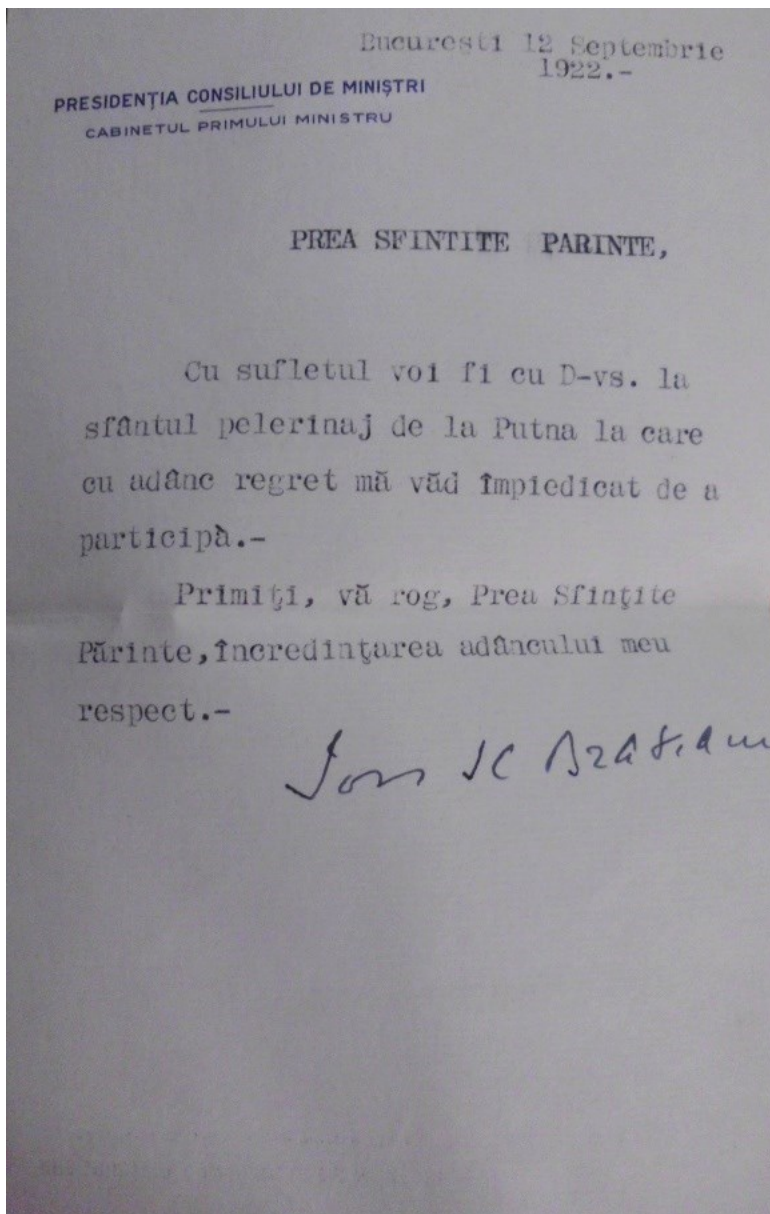
1922.

Precăsfătite,

Numai datorită pe care nu le
pot zăburi în împiedec de a
lua parte și cu la reînviagur
pios care aduce la normantul
lui Ștefan-al-cher, elitorul
vieții religioase ardeleni, pe
medicinarii solidentului necesar
a neamului românesc, care
fără acestor virtuți poate
cădea în cea mai cumplită
proastă.

Primit, Precăsfătite,
sepreia curvenitelor sentimente
ale Iulian Dubovicesc

H. Iorga

Arhiepiscopul și Mitropolitul Bucovinei
Dr. Vladimir de Repta are onoarea a invita
pe I. I. Ia Bl. Episcop
Nicolae Ivan
la dineul care va avea loc Vineri în 9 (22) Septembrie 1922
la o. 7 seara în reședința mitropolitană din Cernăuți.
I. R. R.

CUPRINS

Mircea Gelu Buta

O Episcopie pentru inima Transilvaniei..... 5

Alexandru Moraru

Nicolae Ivan – Întâiul Episcop al reînviatei Eparhii a
Vadului și Feleacului cu scaunul la Cluj (1921–1936) 11

Mircea Popa

Din corespondența episcopului Nicolae Ivan 24

Cosmin Cosmuța

Organizarea de instituții bisericești clujene în timpul
păstoririi Episcopului Nicolae Ivan (1921–1936) 32

Iuliu Marius Morariu

Vocația publicistică a lui Nicolae Ivan înainte de episcopat 50

Dacian But Căpușan

Un eveniment mai puțin cunoscut, organizat după
reactivarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului:
pelerinajul de la Mănăstirea Putna 60

ISBN: 978-606-37-3126-6

ISSN: 2558-8958

ISSN-L: 2558-8958